БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 198 (5090)
Среда
[illegible]ябриин 2
1946 он
Сэн 20 мүнгэн

Советскэ правительство манай республикын колхозуудта гүрэндэ таряа талха ба бусад уялгата түлбэринүүдые тушааха талаар тон ехэ хүнгэлэлтэ үгэжэ, угаа ехэ туһаламжа үзүүлбэ. Правительствын энэ халуун анхаралда, болото харюу болгон гүрэнтэйгөө болзорһоо урид хүсэ[illegible] тоосохо ябадал колхозуудай арюун нангин уялга м[illegible]үн.

ГҮРЭНДЭ ТАРЯА ТУШААЛГЫЕ ДҮҮРГЭХЭ ШИИДХЭХЫ ҮДЭРНҮҮД

Мүнөө жэлдэ манай республикын аймагуудай таряан урда жэлнүүдэйхиһээ аяар 10—15 хоног урид эдеэшэһэн байна. Энэ хадаа ургаса хуряалгын хүдэлмэрие августын эхеэр хаа-хаанагүй жэгдэрэн ябуулха арга олгоо. Зүгөөр, хуряалгын эхилһээр аяар һара үнгэрһэн болобошье, хүдэлмэриин темп ехээр удааржа байна. Ушарынь хадаа, мүнөө болтор диилэнхи аймагууд ургаса хуряалгые үшөө дүүргээдүй байһаар.

Республика дотор гүрэндэ уялгатаар таряа тушааха түсэбэй оройдоо 44,3 процент дүүргэгдэһэнэй гол шалтагаан хадаа хуряалгын, мүн һүрилэлгэ, сохилгын хангалтагүйгөөр ябуулагдажа байһанһаа болоно.

Юрэнхы дээрэ абаад үзэхэдэ, республикын колхозууд ургаса хуряалгые недондонойхиһоо удаанаар үнгэргэжэ байха юм. Хэрбээ үнгэрэгшэ жэлэй сентябриин 25-да таряахуряалгын түсэб республика дотор 76,5 процент дүүргэгдэһэн байгаа һаа, энэ оной сентябриин 25-да 71,1 процент болоод байна. һаяын, илангаяа һүүлэй табан хоногой үедэ хуряалгын ургалта өөдэтэй урагшаа ябабагүй. Байгша оной сентябриин 20-һоо 25 хүртэр олонхи аймагууд миил 6—8 процент ургалта үгэһэн байна.

Таряа һүрилэлгэ ба сохилго бүри хангалтагүйгөөр ябуулагдажа, хуряалгын хүдэлмэринүүдэй дунда ехэ забһар гаранхай. Жэшээлхэдэ, Зэдын аймаг хуряалгые 89,5 процент болгоһон аад, һүрилэлгэ, сохилгые оройдоо 30,8—30,7 процент дүүргэжэ, хуряаһан таряанайгаа аяар хахадыень хээгүүр хэбтүүлжэ байха юм. Мүн Хэжэнгын аймаг һүрилэлгые миил 13,7 процент, сохилгые—29,2 процент дүүргэһэн байна.

Гэбэшье, нютагуудтахи пратийна, советскэ, газартаряалангай органуудай хүтэлбэрилэгшэд хуряалгын бүхы хүдэлмэринүүдэй хоорондо забһар гаргангүй, тэрэнние жэгдэ түргэн ябуулха тушаа зохистой хэмжээ абаагүй байха юм. Тиихэлээр, гүрэндэ таряа тушаалга унжагайрба.

Закаменай, Заиграйн, Прибайкальска аймагууд гүрэндэ уялгатаар таряа тушааха түсэбүүдээ бүри хангалтагүйгөөр дүүргэжэ байна. Ушарынь хадаа эдэ аймагуудай олонхи колхозууд ургаса хуряалгые мүнөө хүртэр унжагайруулжа, гүрэндэ тушааха таряагаа узуууртань һуулгаһаар ба мүн бухал, һүри зандань байлгаһаар. Ургасые мүнөө хүртэр хуряангүй байха гээшэ таряае гээжэ, үрижэ байһантай тон адли байна. Тиимэдэ бүхы таряае энэ гэһээр поли дээрэһээ хуряажа абаха ябадал хаа-хаанагүй хангагдаха еһотой. Тэрэгүй һаа, ургуулһан таряагаа узуууртань үрижэ, тон ехэ хохидолдо орохо байнабди.

Мүнөө гүрэндэ таряа тушаалгые дүүргэхэ шиидхэхы үе мүн. Тиимэдэ хуряалгые, илангаяа һүрилэлгэ, сохилгые түхэреэн сүүдхэ соо эмхидхэжэ, гүрэндэ таряа тушаалгые таһалгаряагүйгөөр ябуулха хэрэгтэй. Манай республикын аймаг, колхоз бүхэн, гүрэнэйгөө урдахи уялгые таряа тушаалгаар сүм дүүргэхэ дүүрэн аргатай. Советскэ правительство манай республикын колхозуудта гүрэндэ таряа талха ба бусад уялгата түлбэринүүдые тушааха талаар нилээдгүй хүнгэлэлтэ үгэжэ, угааехэ туһаламжа үзүүлбэ. Правительствын энэ халуун анхарал оролдолгодо бодото харюу болгон гүрэнтэйгөө болзорһоо урид, хүсэд тоосохо ябадал колхозуудай арюун нангин уялга мүн.

Гэбэшье, зарим колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд хододоо ба бүхы юумэндэ гүрэнэйнгөө урда үнэн сэхэ байха уялгаяа мартажа, харин элдэб харша ябадал гаргана. Жэшээлхэдэ, Заиграйн аймагай зарим колхозууд гүрэндэ гансашье килограмм таряа тушаангүй байһан аад, шэнэ ургасаяа хуули бусаар үрин иишэ-тиишэнь гаргашалжа байна. Дээдэ-Илькын сомоной Кировэй нэрэмжэтэ (правлениинь түрүүлэгшэ Зубакин), Ждановай нэрэмжэтэ (правлениинь түрүүлэгшэ Эрдыниев) колхозууд бэлэдхэлэй пунктда тушаангүй байжа, аяар 8,5—14 центнер таряа үрижэ, гүрэндэ харша ябадал гаргаба. Иимэрхүү баримтанууд мүн ондоошье аймагуудаар үзэгдэнэ.

Гүрэндэ таряа тушаалгын түсэбые дүүргэхэтэеэ нэгэн доро, 1947 оной хабарай тарилгада бардам хүрэхэ үрһэ хүрэнгэ энэ гэһээр хааха шухала. Энэ жэлдэ колхоз бүхэн өөрын сэбэр үрһэ хааха еһотой.

«Колхозуудта хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэһэн ябадалнуудые усадхаха хэмжээнүүд тухай» СССР-эй Министрнүүдэй Совет ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй тогтоолые манай республикын колхознигууд халуунаар угтаба. Тиихэ зуураа, хүдөө ажалай жэлэй хүдэлмэринүүдые амжалтатайгаар үнгэргэжэ, колхозоо улам хүгжүүлэн, эмхидхэлэй талаар бэхижүүлхэ шэнэ уялгануудые абана. Республикын колхозно таряашадай энэ политическэ дэбжэлтэ хадаа колхоз бүхэнэй ургаса хуряалгые энэ гэһээр дүүргэхэ, гүрэнтэйгөө болзорһоо урид тоосохо, өөрын сэбэр үрһэ хааха ябадал хангаха байна.

Республикын түрүү колхозууд таряа тушааха талаар гүрэнэйгөө урдахи уялгануудые сүм дүүргээд, үрһэ хүрэнгөө хаажа эхилээ. Кударын колхозууд хамагые түрүүлэн, гүрэндэ таряа тушааха түсэбөө аймагаараа дүүргэһэн байна. Энэ хадаа республикын бүхы аймагуудта үльгэр жэшээ боложо үгэхэ еһотой.

Аймагуудай партийна, советскэ, газартаряалангай ба бэлэдхэлэй органуудай мүнөөдэрэй зайлашагүй шухала зорилго хадаа колхоз бүхэнэй гүрэндэ таряа тушааха түсэбые эдэ үдэрнүүдтэ заатагүй дүүргүүлхэ ябадал болоно. Тиихын тулада колхознигуудай дундахи социалистическэ мүрысөө бүри эршэтэйгээр дэлгэрүүлэн, тэрэнние бодотоор хүтэлбэрилхэ хэрэгтэй. Тиигэбэл республикын колхоз бүхэн гүрэнтэеэ түргэн тоосохо, ерэхэ жэлэй тарилгада бардам хүрэхэ өөрын үрһэтэй боложо шадаха байна.

Хүдөөгэй арад зониие уранһайханаар хангалга

1946 оной октябриин 1-һээ 1947 оной апрелиин 1 хүртэрхи намар өбэлэй үе соо Московско театрнуудай артистнууд, филармонинуудай ба бүхэсоюзна гастрольно бюрогой (ВГКО) солистнууд хүдөөгэй нютагууд ба районно центрнүүдтэ зорюулжа эмхидхэгдэһэн концертнүүдые табиха байна. СССР-эй бүхы республиканска ба областной театрнууд концертнэ бригадануудта артистнуудые гаргажа үгэхэ байна. Колхозно-совхозно театрнууд тосхонуудаар олоор ябадаг болохо юм.

Уранһайханай областной музейнууд районно культурын байшангуудаар ябаха нүүдэл выставкануудые бэлэдхэжэ, изобразительна искусствын мастернууд тухай лекцинүүд ба хөөрэлдөөнүүдые эмхидхэжэ байна. Хүдөөгэй арад зонтой творческо уулзалгануудые хэхын ба уранһайханай самодеятельностьнүүдтэ туһаламжа үзүүлхын тула городуудһаа артистнууд, уран зохёолшод, поэдүүд, композиторнууд, драматургнууд ба уран зураашад районуудта гараха юм.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи искусствын хэрэгүүдые эрхилхэ комитет болбол хүдөөдэ зорюулжа хэблэхын тула эрхим һайн музыкальна, драматическа ба эстрадна зохеолнуудые шэлэн хаража үзэхэ комисси байгуулба.

(ТАСС).

БМАССР-эй Верховн[illegible]едэй IX Сесси

1946 оной сентябриин 30-ай [illegible]энэй заседани тухай ИНФОРМАЦИОНН[illegible] МЭДЭЭСЭЛ

1946 оной Бурят-Монгол АССР-эй гүрэнэй бюджедые баталха ба 1945 ондоБурят-Монгол АССР-эй гүрэнэй бюджедэй дүүргэлтэ болгогдоһон тухай БМАССР-эй финансануудай Министр нүхэр **К. Д. Винтовкиной** элидхэл хэлэлгээр үглөөнэй заседани эхилһэн байгаа.

Нэмэлтэ элидхэлые—Бурят-Монгол АССР-эй бюджетнэ комиссиин түрүүлэгшэ депутат **В. Н. Ильков** хэлэбэ.

Үгэ хэлэлгэн болоходонь эгээн түрүүлжэ Кударын аймсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр **Д. Ц. Баирбиликтуев** үгэ хэлэбэ. Тэрэ хадаа Кударын аймагта хэгдэхэ барилгада туһалхыень Верховно Соведэй сессиие гуйжа хандаһан байгаа.

Удаа тээнь сессиин түрүүлэгшэ депутат **Б. Б. Шагдыров** болбол Сагаан-Уһанай һунгуулиин округой депутат нүхэр **Н. И. Ивановто** үгэ үгэбэ. Нүхэр Иванов үгэ хэлэхэдээ гэгээрэлэй Министерствын мүнгэн зөөриие һалан муугаар гаргашалжа байһан тухай гол түлэб хэлэһэн байна.

һүүлээрэнь Курумканай аймсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр **Д. Г. Гармаев** үгэ хэлэбэ. Тэрэ хадаа Курумканай аймагта хэгдэхэ барилгада туһалхыень Верховно Соведэй сессиие гуйһан байха юм.

Бурят-Монгол АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр **И. Д. Быстров** болбол коммунальна ажахын Министерствын таһагай албан хойрог байдал, мүн тэрэшэлэн финансануудай Министерствын нобшо муугаар ажаллажа байһаниие эрид шангаар шүүмжэлбэ. Нүхэр Быстров болбол нютагай ба городской ажаүйлэдбэри мүнөө жэлдэ нэгэ бага барагтай хүдэлмэрилдэг болоо,—гэжэ хэлэбэ. Теэд, аймагуудай, нютагай ажаүйлэдбэри хадаа тон муугаар хүдэлмэрилжэ байһан зандаа,—гэжэ тэмдэглэбэ.

Петро[illegible]павловска һунгуулиин округой депу[illegible]ат Ушваев финансануудай Министер[illegible] хүдэлмэриие, нютагай ажаүй[illegible] Министерство болон буса[illegible]дай хүдэлм[illegible] шүүмжэлһэн бай[illegible]

БМАССР[illegible] 10 грамм [illegible] хилэгшэ нүхэ[illegible] болоно. [illegible]динович «Бурмонголле[illegible]реакци болб[illegible] «Бурмонкоопсоюзай[illegible] хэдэн [illegible] шүүмжэлбэ [illegible] дотор [illegible]

Энээгээр БМА[illegible] эли[illegible] Верховно Соведэй IX сесс[illegible] бага[illegible]энэй заседани хаагдаба.

1946 оной сентябриин 30-ай үдэшын заседани тухай ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

Үдэшын заседани дээрэ нүхэр Винтовкиной элидхэл тушаа үгэ хэлэлгэ үргэлжэлбэ.

Эгээн түрүүн нютагай ажаүйлэдбэриин Министр нүхэр **К. В. Гурьянов** үгэ хэлэбэ. Тэрэ хадаа сесси дээрэ депутадуудай үгэ хэлэхэдээ зааһан нютагай ажаүйлэдбэриин хүдэлмэридэ бии байһан хэдэн олон дутуунуудаа мэдэрбэ. Нүхэр Гурьянов болбол тодорхой бэшээр хүдэлмэрилжэ нютагай ажаүйлэдбэриие хүгжөөхэ хэрэгтэ заримдаа һаад ушаруулдаг финансова органуудай хүдэлмэриие шүүмжэлһэн байха юм.

һүүлээрынь коммунальна ажахын Министр нүхэр **С. А. Комаров** үгэ хэлэбэ. Тэрэ хадаа коммунальна таһагуудай муугаар хүдэлмэрилжэ байһан тухай хөөрөөд, Бурят-Монгол АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй. тон түрүүндэ, Бурят-Монгол АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Быстровой хүдэлмэриие шүүмжэлһэн байгаа.

Удаа тээнь Бурят-Монгол АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи түлишын Управлениин начальник нүхэр **И. Н. Хандархаев** үгэ хэлэбэ. Тэрэ хадаа Галуутануудай шахтануудай хүдэлмэриин хүндэ хүшэр услови тухай, финансова органуудай зүгһөө эдэ шахтануудта муугаар туһалжа байһан тухай хөөрэбэ.

Энэ асуудал тушаа һүүлшынхиинь БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи олзобориин кооперациин түлөөлэгшэ нүхэр **А. Т. Константинов** үгэ хэлэбэ. Тэрэ хадаа районуудта ба аймагуудта промартельнүүдые хүтэлбэрилхы кадрнуудаар хүсэлдүүлэн табиха хэрэгэй муу байһан тухай сессидэ хөөрэһэн байгаа. Энээндэ ажалшадай депутадуудай районно ба аймагуудай Соведүүдэй хүтэлбэри зэмэтэй,—гэжэ нүхэр Константинов тэмдэглэбэ.

Тиигээд нүхэд Винтовкин ба Ильков гэгшэд түгэсхэлэй үгэнүүдые богонеор хэлэбэ.

Дам саашаа сесси болбол зүблэхэ зүйлэй гурбадахи асуудалые «БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталха» асуудалые шиидхэһэн байна. Энэ асуудал тушаа БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь нүхэр **В. Г. Монкетов** элидхэбэ. БМАССР-эй Верховно Соведэй VIII ба IX сессинүүдэй хоорондо Бурят-Монгол АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй баталан абаһан Указууд сесси дээрэ нэгэн дуугаар баталагдан абтаба.

Бурят-Монгол АССР-эй Верховно Сүүдэй түрүүлэгшэ нүхэр **М. В. Хамкеевые** һунгаха тухай дүрбэдэхи асуудал зүбшэн хэлсэһэн байна. Сесси болбол тэрэнэй кандидатурые нэгэн дуугаар баталһан байгаа.

Депутат Михаил **Ильков** болбол Бурят-Монгол АССР-эй Верховно Соведэй сессиин үмэнэһөө нүхэр **Сталинда** бэшэг эльгээхэ тухай дурадхал оруулба. Тэрэ дурадхал нэгэн дуугаар баталһан байгаа. ков тус бэшэгэй текстые уншажа, тэрэнь сессиин заседанинуудай бүхы зал соо болоһон нэрьемэ альга ташалгаар абтаһан байха юм.

Иигээд Бурят-Монгол АССР-эй Верховно Соведэй IX сесси өөрынгөө хүдэлмэриие дүүргэһэн байгаа.

БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

Республикын колхозуудаар хартаабха ба овощной культурануудай хуряалгын ябаса тухай

БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет болбол хартаабха ба овощной культурануудые хуряажа абаха эрхим болзорнуудай үнгэржэ байһан болобошье, республикын колхозууд энэ хүдэлмэриие тон удаанаар ябуулна гэжэ тэмдэглэбэ. Баргажанай, Бичурын, Сэлэнгын, Түнхэнэй, Хэжэнгын ба Кударын аймагууд мэнэ һая болтор хартаабха ба овощной культурануудые хуряажа эхилээдүй байһан тухайнь БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол соо бэшэгдэһэн байна.

Хартаабха ба овощной культурануудай хуряалгые иимэ ехээр унжагайруулжа байһан ябадал юун дээрэһээ болооб гэхэдэ, республикын Газартаряалангай Министерство, аймгүйсэдкомууд ба газартаряалангай органууд дурсагдагша культурануудай хуряалгые жэгдэрүүлэн, түргэнөөр ябуулха тушаа хэмжээнүүдые абаагүй ба овощь ба хартаабхын хуряалгые хожомдуулжа байһан колхозуудта тэсэмгэйгээр хандан, энэ культурануудые хүлдөөхэ аюулда оруулжа байһан тухайнь БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет тэмдэглэһэн байха юм.

БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет болбол капустын хурялгые—октябриин 10-да, овощиин бусад культуранууд ба хартаабхын хуряалгые октябриин 1-дэ дүүргэхэ ябадал хангахыень БМАССР-эй Газартаряалангай Министерство, аймгүйсэдкомуудһаа эрилтэ хэбэ. Энээниие дүүргэхын тулада колхозуудта хартаабха ба овощной культурануудые саг соонь хуряаха ябадал хараалһан үдэр бүриин даалгабариие хоногой болзор соо байгуулха; колхозууд ба МТС-үүдэй овощь, хартаабха хуряаха түсэбые дүүрэн гүйсэдхэжэ шадахаар шухала тооной колхознигууд, мори унаа ба тракторнууд таһалагдаха байна.

Тэрээнтэй хамта, БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет болбол хуряагдаһан ургасые хүлдөөхэгүйн зорилгоор, тэрэ дороо хартаабха ба овощиие овощехранилище ба бэлэдхэлэй пунктнуудта шэрэжэ абааша ябадал хангахыень аймгүйсэдкомууд ба аймагай газарай таһагуудые уялгалаа. Мүн БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет хартаабха хуряаһан талмайе тэрэ дороо хахалха ба борнойлхотоео хамта, хүрьһэндэ үлэһэн хартаабхые түргэн суглуулжа абаха; хартаабха ба овощиие доторой хэрэгсэлнүүдтэ гаргашалангүй колхозуудай гүрэндэ уялгатаар тушааха түлбэринүүдые, үрһэ, страховой фонднуудые хаалгые түрүүшын ээлжээндэ дүүргүүлхэ, хартаабха, овощной культурануудые гаргашалһан гэмтэ нюурнуудые шангаар харюусуулха ябадал хангахыень аймгүйсэдкомууд ба аймагай газарай органуудые уялгалһан байна.

1947 ондо хартаабхын үрһэнэй участогые сортовой хүрэнгөөр хангахын зорилгоор, өөрын сортовой үрһэгүй байһан колхозуудай хартаабхые сортовой хартаабхаар колхоз хоорондын андалдаа хэхэ түсэбые зохеожо, колхозуудта хүргэхэ тухай БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй энэ тогтоол соо бэшэгдээ.

Хүдөө ажалай артелиин Сталинска Устав тухай документнүүд хэблэгдэбэ

Политическэ литературын гүрэнэй хэблэл «Колхозуудта хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэхэ ябадалнуудые усадхаха хэмжээнүүд тухай» ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй ба ВКП(б)-гэй Центральна Комитедэй 1946 оной сентябриин 19-эй тогтоол ба «Колхозуудай ниитын газарые үрилтэһөө хамгаалха хэмжээнүүд тухай» ВКП(б)-гэй Центральна Комитедэй ба ССР Союзай Арадай Комиссарнуудай Соведэй 1939 оной майн 27-ой тогтоол тусгаар брошюр болгожо хэблэн гаргажа байна. Тус брошюр соо хүдөө ажалай артелиин жэшээтэ Устав тэрэшэлэн хэблэгдэхэ байна.

Энэ брошюр 2 миллион экземпляраар областьнууд, хизаарнууд, республикануудта эльгээгдэхэнь манай ороной холын нютагуудта тус брошюр самоледоор абаашагдаха.

ТАРЯА ХАТААХА СУШИЛКА

Заиграйн аймагай «III Интернационал» гэжэ колхоз 8 час соо 100 гаран центнер таряа хатаажа гаргаха хүсэтэй шэнэ сушилка барижа байна. Энэ сушилкын винтилятор уһаар ябуулагдажа тон шангаар һалхи татаха аргатай байха юм. Тиимэ дээрэһээ түргэнөөр таряа хатаадаг байхань лабтай.

Мүн тус аймагай «Майн 1» гэжэ колхоз тиимэ сушилка барижа һаяхан дүүргэбэ. (Манай корр).

ТҮРҮҮ КОЛХОЗУУДҺАА ЖЭШЭЭ АБАХА

Кяхтын аймагай зарим колхозууд адуу малаа урин дулаан байрада үбэлжүүлхэ хэрэгтэ бодото анхараа табина. Жэшээлхэдэ, Сүбэгтын сомоной Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоз (правлениинь түрүүлэгшэ нүхэр Осеев) 550 толгой хонинной шэнэ байра бариба. Тэрэшэлэн хурьгадай байдаг хуушан байрые шэнэдхэн заһабарилжа ехэ болгоһон байха юм. «Улаан Сүбэгтэ», «Улаан Табангуут» гэжэ колхозууд адуу малай хашаа хорой гэхэ мэтые түхеэржэ бэлэн болгоо.

Гэбэшье, тус аймагай зарим колхозууд малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэхэ хүдэлмэриие мүнөө болтор эхилээдүй байһаар. Тиимэ колхозуудай тоодо Больше-Лугска сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхоз (правлениинь түрүүлэгшэ нүхэр Дансоурунов), Усть-Кяхтын сомоной Калининай нэрэмжэтэ ба «Пограничник» [illegible] колхозууд малай байрануудые угааха, дезинфекцидхэхэ, сагаадаха мэтын хэмжээнүүдые эхилээгүй байха юм.

Теэд, аймагай малажалай таһагые даагша нүхэр Осипов ба тэрэнэй зооветеринарна хүдэлмэрилэгшэд малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые һаатуулжа байһан колхозуудые шамдуулха тушаа хэмжээ абанагүй.

(Манай корреспондент)

Үбһэнэй валова суглуулгын түсэбые 115 процент дүүргэбэ

КУДАРА-СОМОН. (Телефоноор абтаба). «Вперед» колхоз (правлениинь түрүүлэгшэ нүхэр Тараканэвский) үбһэнэй валова суглуулгын түсэбые 115 процент дүүргэбэ. Энэ колхозойхид 23340 центнерэй оронда 27000 центнер үбһэ хуряагаа.

Үбэлэй үедэ бардам хүрэхэ үбһэ тэжээлтэй болобошье, дурсагдагша колхозой членүүд хуряалгаяа зогсоонгүй хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһөөр. Мүнөө «Колхозуудта хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэһэн ябадалнуудые усадхаха хэмжээнүүд тухай» ССР Союзай Министрнүүдэй Совет ба партиин Центральна Комитедэй тогтоолдо харюу болгон «Вперед» колхозой членүүд үбһэ тэжээл бэлэдхэлгээ үшөө эршэдхэжэ, үхэр малаа тарганаар үбэлжүүлхэ дүүрэн аргатай болохо байна.

Б. ДЫМБРЫЛОВ.

Колхозой зөөриие хулгайлан үрибэ

Кяхтын аймагай «Улаан Табангуут» колхозой правлениин түрүүлэгшые орлогшо Бато-Очир Мункуев гэгшэ энэ зун Улан-Удэ городто мяха, тоһо худалдаха найдамжатайгаар ошоо һэн. Наймаанай дунда сэнгээр абахада Б. О. Мункуев гэгшын худалдаһан мяха ба тоһон хамта 22500 түхэригэй болохо байгаа. Теэд, городһоо бусажа ерэхэдээ Б. О. Мункуев миил 6000 түхэриг колхоздоо тушааһан байха юм.

Гадна, Б. О. Мункуев колхознигуудай хамтын суглаанай зүбшөөлгүйгөөр кладовщик Буянтуев гэгшэһээ аяар 6 пүүд талха абажа худалдаад, мүнгыень үбэршэлһэн байна. Колхозой зөөриие хулгайлан урижэ, хүдөө ажалай артелиин Уставые бүдүүлигээр хазагайруулһан Б. О. Мункуев гэгшэдэ «Колхозуудта хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэһэн ябадалнуудые усадхаха хэмжээнүүд тухай» ССР Союзай Министрнүүдэй Совет ба партиин Центральна Комитедэй тогтоолой еһоор, эрид хэмжээ абтаха еһотой.

Ш. ЛОМБОЦЫРЕНОВ.

Огородһоо ехэ олзо абаба

Иволгын аймагай «Осоавиахим» гэжэ колхоз энэ жэлдэ огородһоо үндэр ургаса хуряаба. Тэрэнһээ 200 мянган түхэриг оршо оруулһан байна. Мүнөө оршо оруулжа үргэлжэлүүлһөөр.

Мүн колхознигуудай ажалта үдэртэ овощь хубаагдаха байна.

ПАРТИЙНА АЖАҺАЙДАЛ

МАЛАЖАЛДА ГОЛ АНХАРАЛАА ХАНДУУЛДАГ ПАРТОРГАНИЗАЦИ

Курумкаһай аймагай Хара Модоной сомоной Калининай нэрэмжэтэ колхозой партийна эхин организаци (секретариинь нүхэр М. Х. Хобраков) колхозойнгоо малажалые хүгжөөхэ, тэрэнэйнгээ ашаг шэмые дээшэлүүлжэ, адуу малаа үбһэ тэжээлээр хангаха тухай гол анхаралаа табидаг юм.

Колхозой партийна эхин организаци болбол партийна суглаануудаар малажалые һайжаруулха тушаа асуудалые зүбшэн хэлсэдэг байна.

Энэ организаци хадаа малажал дээрэ коммунистнуудайнгаа хүсые зүбөөр хубаарилан табижа шадаа. Коммунистнууд өөһэдөө һайнаар хүдэлмэрилжэ, бусад колхозниигуудта жэшээ харуулжа ябадаг.

ВКП(б)-гэй член нүхэр Ч. Б. Батуевагай хүтэлбэрилдэг фермэ социалистическэ мүрысөөндэ илалжа гараһан байна. Тус фермэ социалистическэ мүрысөөнэй дүнгүүдээр колхоз соогоо эгээл эрхим фермэ гэжэ тоологдонхой.

Тэрэшэлэн комсомольско-залуушуудай үүлтэртэ малай фермэ (даагшань ВКП(б)-гэй член нүхэр М. Доржиева) ажалай үндэр амжалтануудые туйлаһан байна.

Тус фермын һаалишад малаа ашаг шэмые дээшэлүүлхын тула нилээд ехэ хэмжээ абуулгануудые абаба. Жэлые баһа, олонхи һаалишад түгалаа аарса, хужар гэхэ мэтээр Италитан... зүйлнүүдые эдюулжэ... найгар... абаба... ерилжэ байха тух...

Партиин делегэ организаци болбол малшадта ...жэнэ. Үнда агитационно хүдэлмэр ... нилээд ... гүнзээр ябуулна. Партиин ... ам ехээщиин 7 агитатор ... малай эсха табанжалэй түсэб тухай ... хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ, ... өөнтэй хамта социалистическэ мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлжэ байха юм.

Б. ШИРЕТОРОВ.

Иимэ хүн партида байжа шадахагүй

Колхозно зөөрине үбэршэлһэн Нима Батуевта хүулиин эмжэ абаха хэрэгтэй

Ажахын ба политическэ удхашанартай кампанинуудые саг болзор соонь үлүүлэн дүүргэхэ, колхозой ниитын ажахые бэхижүүлхын тулада тэрэндэ болото хүсэ туһаламжа үгэхын орондо, Ажимай Дэдэ-Илькиин Молотовой нэрэмжэтэ колхозой парторг нүхэр Нима Батуев гэгшэ гүрэнэй жаяг заршамые, парти ба правительствын заабаринуудые бүдүүлигөөр хазагайруулдаг байна.

Мүнөө тус колхозой парторгоор хүдэлмэрилжэ байһан Батуев партийна уялгандаа тон харюусалгагүйгөөр хандажа, большевик байһан нэрэеэ мартаад, колхозно зөөрине үбэршөөжэ ябана.

1943 ондо Батуев болбол колхозой тракторна бригадын бригадираар хүдэлмэрилжэ байхадаа 10 гектар шэнисын тарилга дүтүү хэһэн байгаа. Гадна, Батуев хадаа колхозойнгоо 5 толгой томо сар алажа, городто наймаалаад, 72 мянган түхэриг абаһан байха юм. Тиин, тэрэнэйнгээ 42 мянгыень колхозно кассада оруулжа, үлэһэн 30 мянгыень үбэршөөһэн бэлэй. Тиихэдэ, колхозой түрүүшэ ... Кулаковтой ... г. Иимэ оршон ... колхозой нэгэ ... арамдалай догов... алажа ... ко ба украинс... хагдаһан ста... Батуев энэ ... улаа һаа, Итал... орхингүй, ... элементнүүд зөөрине хайра ... измын үлэгүри ехээр үбэршөөжэ ... ита. Колхознигуу... дүүргэһэн ... нэгэ ... ар тарилгын ... ... Батуев ко... нэгэ тэргые хулгайлжа абаад, Хэжэнгын аймагай нэгэ хүндэ худалдажархиһан ба Заиграйн аймагай Шэнэ-Илькада һуудаг нэгэ айлда хамтын сугланаай зүбшөөлгүйгөөр колхозой үнеэ худалдажа, мүнгыень өөртөө абаһан байна. Мүн Заиграй тосхондо һуудаг Ботовоевто 1 үнеэ худалдаһан байха юм.

Батуев болбол тэрэшэлэн өөрынгөө түрэл нагаса болохо Ендон Вампиловтай хамта колхозойнгоо нэгэ мори хулгайлжа эдеэд, мүнгыень түлэнгүй, документнүүдые хаяжа үгы болгожорхёод, убайгүй амаржан һуухаар.

1943 оной январь һарада Е. Вампилов (Батуевай нагаса) колхозой үбһэ тэжээлые гэртөө хулгайгаар шэрэжэ өөрынгөө үмсын малда эдюулжэ байба. Тингэжэ байһыень Батуев баржжа (түрүүлэгшын орлогшо байхадаа) акт бэшээд, ямаршье хэмжээ абаагүй үнгэрбэ.

Энэ оной июнь һарада Батуев нэгэ бочко бензин шофер Афанасьевта худалдаад, мүнгыень мүн лэ өөрынгөө халааһан уруу хэһэн байгаа.

Зүгөөр, нүхэр Батуев мүнөө колхозой парторгоор хүдэлмэрилхэ зуураа, ямаршье хүдэлмэри ябуулангүй, колхозно зөөридэ гар хүрэжэ һуудаг байна гэхэдэ ямаршье алдуу болохогүй.

Батуевай хэһэн жэгшүүритэй баримтанууд тухай хэрэг аймагай прокуратурада оробон байбашье, мүнөө хүртэр тэрэнь прокуророй стол соо хэбтэнэ.

Партийна ба гүрэнэй жаяг заршамые эбдэжэ, колхозно зөөрине эшэхэ гайхаха нюургүйгөөр үрижэ, үбэршөөжэ байһан Батуевта зохихо газарһаа хүулиин хатуу хэмжээ абтаха гэжэ найдагдана.

М. ЦЫРЕНОВ, колхозой правлениин түрүүлэгшые орлогшо.

Магтаал олоһон коммунистнууд

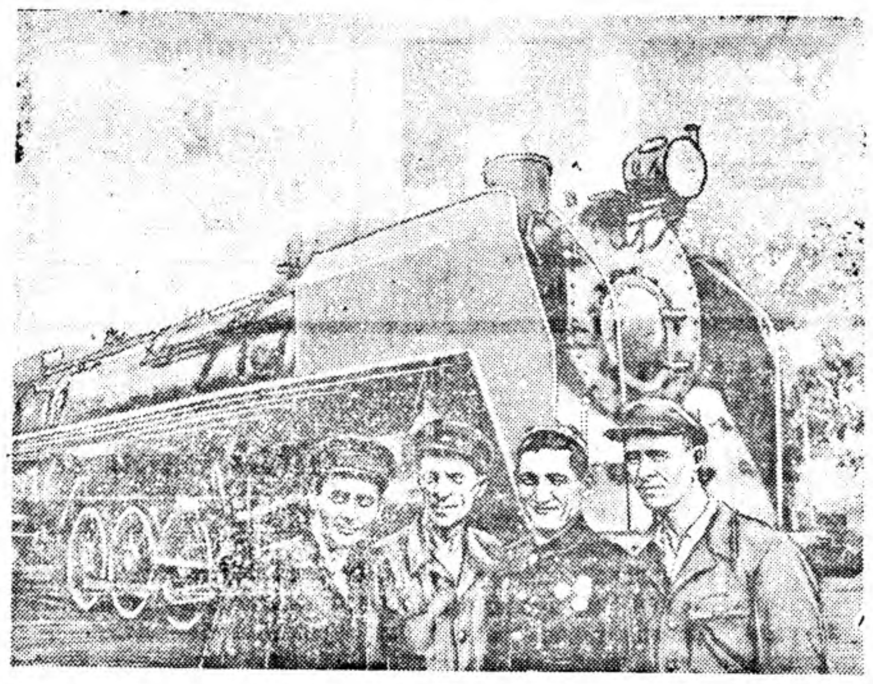
Улан-Удын депогой коммунистнууд хадаа Сталинска табанжэлэй түсэб соо хараалагдаһан дайшалхы программануудые ажалшан ардта гүнзэгыгөөр ойлгуулжа, эндэ табигдаһан зорилгонуудые дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхын түлөө социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлжэ байна. Тэдэнэр болбол социалистическэ мүрысөө эмхидхэхэ зуураа өөһэдөө ажалай үндэр бүтээсэнүүдые туйлажа, большевистскэ жэшээ харуулнад.

Улан-Удын депогой үбэлдэ хэрэгтэ бэлэдхэһэниие энэ оной сентябрийн 14-һөө октябриин 14 хүртэлэ шалгажа үзэхэ гүрэнэй комисси эндэ хүдэлмэрилжэ байха юм.

Энэ комисси болбол түбхын түрүүндэ, паровозуудай ямар байдалтай байһание, мүн үбэлдэ хэрэгтэ бэлэдхэлтэй байһание шалгажа һаа гадна, тэрэ паровозой машинистнуудай техническэ мэдэрэлые шалгана. Тиин, машинистнуудай дунда гүрэнэй комиссиин зүгһөө эрхим һайн сэгнэлтэ абаһан коммунистнууд машинистнууд нилээд олон байха юм.

Жэшээлхэдэ № 3493 паровозой ахалагша машинист С. Станько ба тэрэнэй туһалагша машинист Калинкин, № 207—19 паровозой ахалагша машинист Г. Артамонов ба тэрэнэй туһалагша машинист М. Иванов, № 206—16 паровозой ахалагша машинист С. Шумилин ба тэрэнэй туһалагша машинист В. Кошелев гэгшэд үбэлдэ һайн бэлэдхээд, эрхим сэгнэлтэнүүдые абабад. Эдэнэр барандаа ВКП(б)-гэй членүүд ба кандидадууд байха юм.

Ц. ЦЫДЫПОВ.

Хойто-Кавказска түмэр харгын Тимошевскэ депогой коллектив дайнай үедэ гэмтэһэн паровозуудые өөһэдынгөө хүсөөр һэргээн бодхоохо гэһэн советскэ түмэрзамайхидай гайхамшаг патриотическэ хүдэлөөниие үүсхэһэн байгаа.

Тимошевецүүдэй жэшээ абажа, Ташкент—товарная депогой машинистнуудай бригада дайнай үедэ гэмтэһэн паровозые 20 үдэр соо хүсэд заһажа бодхоохон байха юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: тус паровозые һэльбэн заһаһан стахановецууд (зүүн тээһээ баруулжаа) А. М. Апыхтин, А. Н. Спирин, М. Халиков ба В. Д. Журавлев гэгшэд байна.

М. ПЕНСОНОЙ фото (ТАСС-эй фотохронико).

РАЦИОНАЛИЗАТОРСКА ДУРАДХАЛ

Байкало-Сэлэнгын судно-заһабарилгын заводой техническэ совет энэ оной сентябриин 10-һаа октябриин 10 болтор рационализаторска һанамжануудые суглуулха ба тэдэниие хэрэг дээрэнь бэелүүлхэ нэгэ һара үнгэргэжэ байна. Энэ һарын түрүүшын үдэрһөө хойшо хэдэ-хэдэн рационализаторска һанамжанууд орожо байна.

Нүхэр Зубковой оруулһан дурадхал илангаяа һонирхолтой ба шухала дээрэ тоологдоно. Нүхэр Зубков болбол пароходой топкын хүдэлдэггүй колосниггай решеткын орондо, һагшажа байдаг колосниггай решетко хэрэглэхэ гэжэ һанамжа оруулаа. Энэ һанамжаарынь «Маяковский» гэжэ пароходто тиимэ решетко хээд ябуулжа үзэхэдэнь, тэрэ пароход ниэдэгүй хурданаар ябадаг бэлоо.

И. ШАЛИМОВ.

Директорнүүдэй зүблөөн

Һаядан «Заготживсырьёгой» республиканска конторо аймагуудтахи «Заготживконторын» ба ондатрова ажахынуудай директорнүүдэй суглаа үнгэрбэ.

«1945-46 онуудай агнууриин сезон соо ангай ба меховой сырье намар ба үбэлэй агнууриин сезондо айконторонууд ямар бэлэдхэлтэй байнаб» гэһэн асуудалаар «Заготживсырьёгой» республиканска конторын директор нүхэр Сельверев элидхэл хэһэн байна.

Элидхэлэй удаа Ярууниин аймагай «Заготживсырьегой» конторын директор нүхэр Батомункуев, Кабанскын ондатрова ажахын директор нүхэр Мурышев ба бусад үгэ хэлэхэ зуураа, хүдэлмэриингөө дутуу дундые тэмдэглэжэ ба саашанхи зорилгонуудаа тэмдэглэн хэлэһэн байна.

«Арһа ба түүхэй эдэй шанарые һайжаруулха» гэһэн хоёрдохи асуудалаар тус конторын директорые орлогшо нүхэр Алексеев элидхэл хэлэбэ. Суглаанда хамта 18 хүн хабаадалсаба.

Халтар хара үнэгэдэй фермэ эмхидхэхэнь

Ярууныя аймагай Эгэтын сомоной Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз энэ жэлэй дүрбэдэхи кварталай гуршада халтар хара үнэгэнэй фермэ эмхидхэхэнь. Энэ хүдэлмэридэнь республиканска заготживсырьегой конторо нилээд ехэ туһаламжа үзүүлхэ байна.

Загаһашэдай байдалһаа

МҮРЫСӨӨНДӨ ТҮРҮҮЛХЫН ТҮЛӨӨ

Иркутска областиин загаһабаришагын колхозуудтай мүрысэжэ байһан манай республикын зарим колхозууд үндэр амжалтануудые туйлаба. Жэшээлхэдэ, Баргажаһай аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ, Прибайкальска аймагай Калининай нэрэмжэтэ ба Кабанскын аймагай «Байкал» гэжэ колхозууд загаһа бариха жэлэйнгээ даалгабарине уридшалан дүүргээд, түсэбһөө гадуур гүрэндэ загаһа тушаажа байнад. Тэрэшэлэн Хойто-Байгалай «Красный Октябрь», Прибайкальска аймагай «Свободный путь» гэжэ колхозууд түсэбөө дүүргэхэ болонхой.

В. ВОРОНКОВ.

Түсэбһөө гадуур 500 пуул загаһа тушаахань

Прибайкальска аймагай Калининай нэрэмжэтэ загаһабаришагын колхоз загаһа агнаха жэлэйнгээ түсэб уридшалан дүүргэбэ. Энэ колхоз болбол гүрэндөө 8142 пууд һаһан шанартай загаһа тушаажа, жэлэйнгээ даалгабари 150 процент дүүргэһэн байна.

Бригаданууд хоорондо дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ нүхэд Бурмакинай ба Поповой бригаданууд түрүүлбэ. Тингээд энэ колхозой загаһашад түсэбһөө гадуур үшөө 500 пууд загаһа гүрэндөө тушааха социалистическэ уялганууды абабад.

Загаһанай агнуурида бэлэдхэл

Ярууниин аймагай загаһанай завод намарай ба үбэлэй үедэ загаһа барилгада эршэмтэйгээр бэлэдхэжэ байна. 9 хүнүүдһээ бүридэһэн тусгаар бригада 1050 метрын гүбшүүр шэнэерээ заһабарилһан ба 2580 метрын гүбшүүр шэнээр нэхэһэн байна. Энэ хүдэлмэридэ нүхэд Халуева, Ануварова, Линеев ба бусад жэшээтэ һайнаар хүдэлмэрилнэ.

А. ТАРСКИЙ.

Агнуурида бэлэдхэл

Байкало-Кударын аймагай ондатрова ажахы (директорынь нүхэр Мурышев) намарай агнуурида мүн бэшэгэр бэлэдхэжэ байна. Мүнөө тус ажахы 50 онгосо шэнээр барихаһаа гадна, ангуушадай байха 15 гэрнүүдые ой тайгаар түхеэрһэн байха юм. Мүн нүхэр Мурышевай үүсхэлээр үнэгэдэй байраншадаг газарнуудта тагнуул хэгдэжэ тэмдэглэгдэнхэй.

Е. ПАХУТОВА.

ЗАЛУУ БАГШАНАРТА ТУҺАЛАМЖА

III. ГРАМОТАДА ҺУРГАХА МЕТОД*)

Б. Үзэглэл гараха үе

7. ЗОХЕОҺОН ҮГЭНҮҮДЭЭ УНШУУЛХА АРГА

Һурагшад хайшалмал үзэгүүдээр үгэнүүдые зохеоһоноо мэдэжэ уншахадаа ядалдахагүй байха. Тиибэшье хүүгэдэй нюдыень дадхаахын тула тэрэ үгэнүүдыень дахин дахин уншуулха еһотой. Энэ хадаа үзэглэл сооһоо уншахын бэлэдхэл гээшэ. Илангаяа олон үетэй үгэнүүдые хайшалмал үзэгүүдээр зохеохо ба уншаха гээшэнь бэрхэтэй байдаг. Мүн баһа хаамал үетэй (хашалгаанаар һүүлтэһэн) үгэ зохеохо, уншахань бэрхэшэг: **мал, ном, гэргэ, торхо** г.м.

Тиимэ тула хайшалмал үзэгүүд болбол хүүгэдэй ядалдаһан үгэнүүдые зохеожо уншуулхада ехэ туһатай байдаг. Хайшалмал үзэгүүдээр үгэнүүдые зохеолго ба зохеоһон үгэнүүдыень уншуулга болбол анализ ба синтез хоёрой хамтараһан хүсыень харуулна. Энэ хадаа хүүгэдые уншалгада һургалгын эхин гээшэ. Жэшээлхэдэ, сэхэ, эшэ, хэхэ гэхэ мэтын үдхааралгаа холбоотой үгэнүүдые зохеожо уншахадаа, үзэглэл сооһоо мэдүүлэл уншаха дадал олохо байна. Хайшалмал үзэгүүдээр зохеоһон үгэнүүдые уншалгада ехэ саг хэрэгтэй бэшэ, нэгэ хэдэн һурагшадай уншалгада 3—4 минута тухай саг хүрэхэ байна.

8. ҮЗЭГЛЭЛ СООҺОО УНШУУЛХА АРГА

Хайшалмал үзэгүүдээр зохеоһон үгэнүүдые, үгэнүүдые уншажа дадалаг болоходоорынь багша һурагшадтаа үзэглэлэйнүүдыень гаргуулжа, түсэхэтэ нюурыень нээлгэхэ. Булта оложо нээхэдэнь өөрынгөө барижа байһан үзэглэл сооһоо үзэнэ танилсаһан үзэгөө заажа, энэ ямар үзэг бэ гэжэ асууха. Һурагшадай зүб харюу үгэхэдэнь, зүб гэжэ баталаад, хажуудань үгтэһэн зураг заажа, юун зураатай байнаб, юу хэжэ байнаб г. м. зураг тухай асуудалнуудые табижа тобшохон хөөрэлдөө хээд, доронь үе үеэр таһалжа хэблэгдэһэн мэдүүлэлнүүдыень уншуулха. Һурагшад хайшалмал үзэгөөр зохеоһоноо уншаһан тула тэдэнэр һаадгүй уншажархиха байха. Үгышье һаа, түрүүн үзэглэлэй зураг тухай хөөрэлдөөд, һүүлдэ зурагай хажуудахи үзэг уншуулха.

Тингээд саашань хэдэн һурагшадта столбигуудые үе үеэрэнь уншуулха, үгэ бүхэнэй удхыень элирүүлхэ. Энэ столбигууд соо хайшалмал үзэгүүдээр зохеоһон үгэнүүдһээ байха гү, үгы гү гэжэ элирүүлхэ. Һурагшад барандаа ядалдангүй уншаа хадань үсөөхэн минута соо энэ дүүрэхэ, зарим һурагшадай ядалдаа хадань дахин уншуулха ехэшэг саг үгэжэ болохо. Тиимэ тула 3—6 минута үгтэнэ.

9. ҮЗЭГЛЭЛ СООҺОО ФРАЗАНУУДЫЕ УНШУУЛХА АРГА

Удхаараа холбоогүй, ами аминдаа байһан үгэнүүдые уншуулмасаараа, бүхэли фразануудые уншалгада орохо. Энэ хадаа уншахатайгаа хамта удхыень ойлгохо дадалтай болгохо гэһэн зорилготой. Уншалгада һая һурагжа байһан хүүгэд бүхэли үгые үе үеэрэнь уншаха багарим үгые ядалдажа уншаха байһан дээрэһээ, тэрэ үгынгөө удхыень ойлгохо тухай һанаалаа табиха забдагүй байдаг. Удхыень ойлгожо уншалгада бүхэли мэдүүлгэнүүдые, фразануудые уншалга үлэмжэ туһатай байдаг. Фразануудые уншуулаад, удхыень һурагшадта хэлүүлхэдэ фраза соо оробон үгэнүүдыень орхингүй, удхыень һэлгүүлэнгүй, ондоо үгэ орондонь оруулангүй, тэрэ хэбээрэнь хэлэхын эрилтэ табиха еһотой. Илангаяа энэ эрилтэ түрүүшын үедэ шангаар табигдаха болоно. Юун бэ гэхэдэ, түрүүшын үедэ үсөөн үгэтэй, бэлэхэн фразануудуу үзэглэл соо үгтэһэн байдаг. Жэшээлхэдэ, шэнэ үзэглэлэй 14-дэхи нюурта э абяантай танилсаха, сэхэ **эшэ, хара шэрэ, аха эшэ хэхэ** гэхэ мэтэ 4—5 мэдүүлэл үгтэнхэй. Энээниие уншаад хөөрэхэдэнь һурагшадта бэрхэтэй бэшэ. Харин 47 нюурта **Я** үзэгтэй танилсуулха «Баяр» гэжэ тусгаар бишихан рассказ үгтэнхэй. Энээниие һурагшад зоборигүйгөөр, хүсэдөөр, үгэ орхингүй хөөрэхэнь бэрхэтэйшэг байха. Тиимэ тула дахин дахин хэдэн һурагшадта уншуулжа удхыень хөөрүүлхэ туһатай.

Фраза уншалгаар синтез дүүрэнэ гээшэ. Ииһэдээ фраза анализлажа, шэнэ абяантай танилсуулаад, тэрэ абяаниинь үзэгтэй танилсажа, үзэглэл соо... дахин фраза хүртэр үе, үгэ мэдүүлэлнүүдые уншаха дадал олгогдоно.

Мүн баһа фраза уншуулхаһаа гадна үзэглэл соо ямар нэгэн үзэг орхижо, орондонь точко табижа хэблэгдэһэн үгэнүүдые таараха үзэгыень нэмэжэ уншаха упражнени хэхэ. Жэшээлхэдэ, 14 нюурта ша, са, хэ үенүүд хэблэгдэһэн байна. Һурагшад энэ үенүүдэй урда байһан точкын орондо э, а үзэгүүдые таараахаарынь нэмэжэ уншаха ушартай.

Хайшалмал үзэгүүдээ зохеоһон үе ба үгэнүүдые, үзэглэл сооһо столбигуудые уншаад байхадань, энэ фраза уншалгада ехэ саг хэрэгтэй бэшэ—4—5 минута тухай саг хүрэхэ байха.

10. ШЭНЭ БЭШЭМЭЛ ҮЗЭГТЭЙ ТАНИЛСУУЛХА АРГА

Энэ хүдэлмэриие абяан ба үзэгтэй танилсуулхатаяа хамта тэрэл урогойнгоо һүүлшын хуби болгон хэжэ болохо, мүн баһа аминдань хоердохи урогтоншье хэжэ болохо. Үзэглэлэй түрүүшын нюурнуудта үгтэһэн уншалгын материал бага байдаг тула хамтадань нэгэ урок хэхэдэ зохино. Хожомшог уншаха материалнуудайнь ехэ болоходо бэшэлгэдэ хабаатай зүйлнүүдыень удаадахи урогтонь хэбэл зохино.

Шэнэ үзэгтэй танилсуулгаар бэшэлгын хүдэлмэри захалха. Энээниие яажа хэхэб гэхэдэ иимэ байха: а). Энэ манай мүнөө танилсаһан э үзэг бэшэгдэхэдээ, иимэ байдаг гэжэ хэлээд, доскада бэшээд харуулха; б) энэмнай ингэжэ бэшэгдэдэг гээд, яажа бэшэхэ аргыень доскада аалиханаар, һурагшадайнгаа харахаар байтаг бэшэхэ; элементнүүдыень харуулха; в) һурагшадайнгаа ручкатай гарыень дээрэ хиидэ үргөөд, багша өөрөө мүн гараа хиидэ үргэжэ такт доро хиидэ булта бэшэхэ. Үгышье һаа хэдэн һурагшадые нэгэ нэгээр доскада гаргажа, өөрынгөө бэшэһэн үзэг дээгүүр дабхар мелээр зуруулха, тиихэдээ зуржаа бэшэхэ еһотойб гэжэ харуулха; г) һурагшадайнгаа тетрадтаа һажаалгажа бэшэхын тула доскада түрүүн элементнүүдые, тиигээд бүхэли үзэг һурагшадайнгаа харахаар байтаг бэшэхэ. Һурагшад тус тустаа урдаа тетрадтаа бэшэхэ. Һурагшадайнгаа бэшэхэ байхада багша партнуудаинь хооронд... ябажа шалгаха, ядалдаһан һурагшадта туһалха; д). Шэнэ үзэгөө оролсуулжа бүхэли үгэ ба мэдүүлэл бэшэхэ. Энэ заабариин еһоор хэхэ хүдэлмэриин жэшээнүүдые үзэглэлэй нюур бүхэндэ, доронь үгтэһэн байна. Үгэнүүдые, мэдүүлэлнүүдые бэшэхэнь хэдэн һурагшадта бэшэһыень уншуулха. Энэ хадаа бэшэмэл текст уншажа һурахын бэлэдхэл гээшэ.

Бэшэлгын хүдэлмэри болбол уншалга, көөрэлгэ хоерто орходоо удаан дүүргэгдэдэг юм. Тиимэ тула энээндэ ехэшэг саг үгтэхэ еһотой.

Абяанай аналитико-синтетическэ методээр грамотада һургалгын урок соо хэгдэхэ хүдэлмэри энэ дээрэ 10 пунктда заагдаһан еһоор ябуулагдаха еһотой.

Багшанарта практическа харуулхын тула нэгэ урогой ябасые жэшээ болгон доро харуулжа байна.

ЖЭШЭЭТЭ УРОК

Үзэглэлэй түрүүшын абяануудтай танилсуулха тухай «Бэлэдхэлэй үе гэһэн» бүлэг соо хэлэгдэһэн байна. Тиимэ тула шэнэ гараһан үзэглэлэй 19 нюурта үгтэһэн з абяан ба үзэгтэй танилсуулха урок харуулая.

УРОГОЙ БЭЛЭДХЭЛ: 1). Тетрадиин нэгэ хуудаһан саарһан дээрэ самсын заха томоор зуража бэлэдхэхэ; 2). Хайшалмал з үзэг бэлэдхэхэ; 3). Тетрадиин хуудаһанай дүрбэнэй нэгэн дээрэ бэшэмэл з үзэг томоор бэшэжэ бэлэдхэхэ.

УРОГОЙ ТҮСЭБ: 1). Урдань танилсаһан **м** абяан тухайда дабталга хэхэ; 2). Самсын захын зураг харуулжа хөөрэлдэхэ. 3). «Шэнэ заха»—гэһэн мэдүүлэл анализлажа, з абяантай танилсуулха; 4). з абяае тэмдэглэһэн үзэгтэй танилсуулха; 5). Үзэглэл сооһоо уншалга; 6). Бэшэлгэ, гэртээ з абяанай оролсоһон таба табан үгэ үглөө болотор һанажа ерэхэ даабари үгэхэ.

УРОГОЙ ЯБАСА: 1). Урдань танилсаһан **м** абяан тухайдаа дабталга хэхэдээ, 2—3 һурагшадые нэрээрнь нэгэ нэгээр дуудажа: зай бидэ үсэгэлдэр ямар абяантай танилсаа бэлэйбди? Энэ абяанайнгаа оролсоһон үгэнүүдые һанажа хэлэ; **м** абяан хаанань дуулданаб (эхиндэнь гү, дундань гү, һүүлдэнь гү?); Зай энэ м абяанай яажа бэшэгдэдэг бэлэй, Балжад доскада ошоод, бэшэл даа; зай Балжаднай зүб бэшээ гү, булта харагты. Зүб,—зай һуу, ниидээ **м** абяамнай ямар үгэдэ, хаанашье дуулдаа һаань, оложо, илгажа, бэшэжэ шадаха болобо аабзабди? Болобо. Зай тингэбэл мүнөө саашань үшөө нэгэ шэнэ абяантай танилсая.

2). Зай, булта наашаа харагты, энэ юун зураатай байнаб? гэхэ зуураа захынгаа зураг харуулха. Зарим һурагшад заха гэжэ заримань воротник гэжэшье харюусажа болохо. Тингээ һаань бурят хэлэндэ заха гэдэг юм гэжэ ойлгуулха. Тиигээд саашань юунэй захаб? Ямар захаб? Хэндэ иимэ захатай самса бииб? Һая бүтээгдэһэн байһан захые ямар заха гэхэб? г. м. асуудалнуудые табижа хөөрэлдөөд, саашань «шэнэ заха» гэһэн мэдүүлэл анализлаха.

Энэ мэдүүлэлые анализлахадаа, иимэнүүд асуудалнуудые табиха: **шэнэ заха** гэжэ мэдүүлэл соо хэды ондоо үгэ дуулданаб? Хоер ондоо үгэ дуулдажа гэһэн харюу һурагшадтаа хэлүүлхэ; түрүүшын үгэ юуб? **шэнэ**. Хоердохинь? **заха**. Зай энэ **заха** гэжэ үгэмнай хэды үетэй үгэ байгаа хаб, шагнагты: **за—ха**, хэды үетэй үгэб? Хоер. Түрүүшынь үе? За, хоердохинь **ха**. Энэ **за** гэжэ үедэ ямар абяанууд дуулданаб? **з**—**а**. Зүб, эдэ абяануудые таанар мэдэхэ болоо һэн бэзэ? Болоо, болоо. **за**—гэжэ үедэнь танай урдань мэдэхэ болоһон ямар абяан дуулданаб? **а**. Зүб. Таанарай урдань үзөөгүй ямар абяан дуулданаб? **з**, Зүб. **З** гэжэ абяан дуулдана гэжэ багша тон тодоор үгүүлжэ һурагшадайнгаа харюуе тодохоно. Иихэдээ з гэжэ абяантай танилсаба гээшэбди. Энэ абяагаа зүб үгүүлжэ шадаха болоё. Зай, Булад, юун гэжэ шэнэ абяа мэдэхэ болобобди? **3**, Володя, Булад зүб ... хэлэнэ гү?

*) Урда элидхэл эхиниинь «Б-М. Үнэнэй» сентябриин 21 ба 28-ай номернуудта.

НЭРЭ ТЭДЫ БЭШЭ, ХАРИН ЕҺОТОЙ АНХАРАЛ ТАБИХА

...рэгэй албахаагшадай, дайнда ...һан сэрэгшэдэй бүлэнэртэ ба ...ай инвалидуудта анхаралтай-...хандаха тухай правительствын ...тогтоолнууд байһаар байта-..., зарим эмхи зургаануудай хү-...рилэгшэд тэдэнэртэ хайша хэ-..., харюусалгагүйгөөр хандана. ...т дээрэ алуулһан Абраменко ...н һамган хоерһоо 14 хүртэр ...ай 5 үхибүүтэй юм. Нүхэрэнь ...н Армида ошохоһоо урда тээ ...пто хүдэлмэрилжэ, бүлэтэйгөө ...а байрадань байдаг байгаа. ...риальна талаар хүндэ байдал-...болоһон дээрэһээ тэрэ эхэнэр ...тосхондо гараһан байгаа. ...һөөргөө город бусажа ерэхэ-...гортоп тэрээндэ байра үгөө-...Гортопой директор апрель һа-...хойшо байра үгэхэбди гэһэн ...лэ, мүнөөшье хүртэр үгэдөө хү-...й байха юм.

...мэ хайхарамжагүй хандалгын ...жэшээ харуулбал, Бичурын ...гай Маргинтуй гэжэ дерев-...5 үхибүүтэй Филиппова А. И. ...энэ оной июнь һарада 4 үхи-...э абаад, тэдээнээ хүүгэдэй ...нда оруулха гэжэ Улан-Удэ ...ан юм. БМАССР-эй Министр-...эй Соведэй дэргэдэхи гүрэнэй ...мжын таһагай ба гэгээрэлэй ...стерствын туһаламжатайгаар тэдэ үхибүүдээ хүүгэдэй байшанда оруулһан ба зохихо туһаламжа абаһан байха юм. Теэд нүхэр Филиппова гэгшэ нютагтаа байхадаа гүрэнэй тэдхэмжын Бичурын таһагые даагша нүхэр Зеркальцев гэгшэдэ намда туһаламжа үзүүлыт гэжэ хандахадань, тэрэнь хэрэгсээжэ үгөөгүй, туһаламжа үзүүлээгүй байха юм. Энэ Зеркальцев мэтын хойрог этэгээдүүд бэшэшье аймагуудай гүрэнэй тэдхэмжын таһагуудта баһал байдаг.

Гурбан дайнуудта хабаадалсаһан ба правительствын 8 шагналтай нүхэр Инхеев гэгшэ 1945 оной декабрьһаа эхилээд мүнөө хүртэр байра абажа шадаагүй городой гэр байрын управлениин богоһо элитэр ябажа байха юм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай инвалидууд ба дайнда алуулһан сэрэгшэдэй бүлэнэртэ нэрэ тэды бэшэ, харин еһотой анхарал табиха ба гүрэнэй тэдхэмжын органуудай хүдэлмэридэ саг үргэлжэ туһалха ябадал болбол партийна организацинууд, эмхи зургаанудай харюусалгатай ба хүндэтэй үүргэнүүд мүн.

В. ТИХОМИРОВ, ВКП(б)-гэй Обкомой сэрэгэй таһагые даагша.

МТС-тэ воскресник үнгэргэгдэбэ

...энгын МТС-эй хүдэлмэришэд, ...аагшад, инженерно-техническэ ...лмэрилэгшэд ба гэрэй эзэн эхэ-...д һаяхан болоһон хамтынгаа ...ан дээрэ МТС-гэй нефтеба-... автогараж ба кузницынгаа ...хиие сэбэрлэхэ ба дулаалха ...тогтоохоһоо гадна, түмэрэй ...хай гү, али машинануудай ...хэй частьнуудые суглуулха ...шиидхэһэн байна.

...тогтоолойнгоо еһоор сентяб-...22-ой үдэр тус МТС-тэ воск-...к үнгэргэгдэбэ. Энээндэ 86 хүн хабаадалсажа, ехэхэн хүдэлмэри хэһэн байна. Жэшээлхэдэ, машина заһабарилгын мастерской ба автогараж сагаадагдаһан, кузнеца шэнэдхэн заһагдаһан ба бүхы раманууд шэллүүлэгдэһэн ба замаскадуулагдаһан байха юм. Мүн энэ үдэр түмэрэй балархай яһалханаар суглуулагдаа.

Воскреснигтэ хабаадаһан нүхэд Бурдуковская, Брянская, Гармаева, Летунов ба бусад жэшээтэ һайнаар хүдэлмэрилбэд.

П. АНГАРОВ.

Концерт харуулба

...инэй орденто гүрэнэй Бурят-...олой хүгжэмтэ драмын теат-... артистнууд сентябриин 21-дэ ...ын аймагай социалистическэ ...рын байшанда үргэн концерт ...ба. Энэ концертдэ аймагай ...агшад, колхознигууд ба ... олоороо сугларжа һо-...бо.

...цертын түрүүшын номерто ...Монголой габьята артист ...Б. М. Балдаков «Махорочка» гэжэ дууе ородоор ба «Санжидмахан» гэжэ бурят дууе дуулажа суглаарагшадые ехээр һонирхуулһан ба баясуулһан байна. Артистка Валентина Хамаганова татарска танец угаа шадамараар харуулба.

Эдэ хоёр нүхэдэй уран шадабари хадаа концертын номернууд соо онсо илгаржа харагшадай анхарал татаһан ба тэдэнэй зүгһөө үндэр сэгнэлтэ абаһан байна.

Талмайе асфальттай болгохонь

...н-Удын Соведэй нэгэдэхи ...нгай урдахи үргэн талмайе ...эн асфальтаар хушаха хү-...эриие городой соведэй комму-...а ажахы захалба. Энэ хүдэлмэри болбол ябажа байгаа жэлэй эсэс болтор гүйсэд дүүргэгдэжэ, манай столица бүри культурна шэнжэтэй болохонь.

...Энэ мэтээр хэдэн һурагшадта ...абягаа нэрлүүлхэ. Өөрөө жэшээ ...лжа нэрлэхэ. Энэ зуураа з ...нэрлэхэдэ хэлэн, шүдэн, ...ямар байдалда байнаб гэжэ ...лхэ. Саашань **З абяанай** ...**оһон жэшээ үгэнүүдые һураг-**...**а һануулха (заха, зам, хаза** ... һурагшадай һанаһан үгэнүүд-... абяан хаанань, хэдыдэхи үе-...энь байнаб гэжэ элирүүлхэ. ...аһан газартань анализ хэхэ. ...э **з абяае үгэ соо байхадань** ...улжа, **зүб үгүүлжэ** шададаг ...одонь, **з абягаа тэмдэглэһэн** ...нь танилсуулха. Тиихэдээ ...лмал **з үзэгэй хэблэмэл дүр** ...харуулха: Зай, энэ манай шэ-...нилсаһан з абяан иимэ үзэ-...ном соо тэмдэлэгдэдэг юм. ...эл энэ з үзэгөө өөһэдынгөө ...лмал **үзэгүүд** сооһоо оложо ...дань табигты. Багша һураг-...йнгаа зүб олоһыень шалгаха, ...нь **за—ха, шэ—нэ** гэжэ үгэ-...ыень хайшалмал үзэгүүдээрэнь ...лха. Холбоходонь тэдэнии-...үеэр, **бүхэли үгөөрнь уншуул-**

...шалмал үзэгүүдээр хэхэ хү-...риин дүүрэхэдэ багшань ...эй 19 нюур нээжэ, һурагша-... үзэглэл сооһоо олгуулха.

... олходонь, юун .. зураатай ...? Зурагуудай хажууда ямар ...байнаб? гэжэ асуудал табиха. ...гэжэ үгэ анализлажа, **з** абяа-...гаха. Тиигээд саашань тү-... үеэр таһалжа үгтэһэн үгэ-... хэдэн һурагшадта уншуул-...э бүриин удхыень элирүүлхэ. ...шань хэдэн һурагшадта фра-...ые уншуулха, тэдэ фраза-...соонь, **«шэнэ заха»** гэжэ мэ-...эй байхадань, юун гэжэ ...эл сооһоо заха гэжэ үгэ ...анализлаа бэлэйбди гэжэ ...лхэ.

...шань үзэглэлэй энэ нюурта ... үетэй: **а—ша—на, о—шо-но** ...нүүд үгтэһэн байна. Ур-...һурагшад гурбан үетэй үгэ уншажа үзөөгүй тула ядалдажа болохо. Тиимэ тула багша тусгаар һанал энээндэ табиха. Түрүүн багшынгаа нэгэ удаа үе үеэр энэ үгэнүүдые уншахадань, һурагшад урда урдаа хаража байха. Тиигээд һурагшад уншаха.

Саашань точконуудай орондо таараха үзэг нэмэжэ уншаха үгэнүүдые уншаха. Мүн баһа доронь байһан мэдүүлгэнүүдые уншаха.

Бэшэмэл **з** үзэгтэй танилсуулха: Багша доскада урид бэлэдхэгдэһэн гурбан шугамда **з** үзэг бэшэжэ, энэ үзэгнай иимээр бэшэгдэдэг юм гэжэ ойлгуулха. Тиигээд бэшэхэ аргатайнь танилсуулха. Үзэглэл соо үгтэһэн **з, з, з, з, заха, зам** гэжэ бэшэһые багшын доскада жэшээ харуулжа бэшэхэдэнь һурагшад хараад байха, тиигээд һурагшад бэшэхэ.

Бэшэжэ дүүргэхэдэнь багша бүхы урогтоо тобшолол гаргаха: зай, ном тетрадяа хуряагты, һурагшадай бэшэжэ дүүргээд ном тетрадяа хадагалаад байхадань; зай, бидэ мүнөөдэр ямар шэнэ абяантай танилсабабибди, энэ абяагаа ямаршье үгэ соо дуулдахадань таниха, мэдэхэ, бэшэжэ шадаха болобо гүт? Болобо. Зай таанар гэртээ энэ з абяанайнгаа оролсоһон таба табан үгэ һанаад ерэхэт, би үглөө шалгахаб, ойлгобо гүт, даабаряа? Ойлгобо. Валя хэлэл даа, юун гэжэ даабари үгөө биб? Валиин хэлэхэдэ зүб хэлээ һаань, зүб гээд дүүрэхэ, буруу дутуу хэлээ һаань, заһажа, зүб болгожо ондоо һурагшада хэлүүлхэ. Иигээд урок дүүрэнэ.

Үзэглэл гараха үе соо шэнэ абяан ба үзэгтэй танилсуулха урок иимэ байха зэргэтэй. Урогуудынь юрэнхы дээрээ нэгэ янза байдаг болобошье, материалайнь ондо ондоо байха тула материалнуудтань тааруулжа, урогоо һонирхолтой, ойлгогдосотой болгохын тула багша бүхэн ходол оролдолго гаргаха еһотой.

Д. МИЖИДОН.

Наука ба техника

„Атомна энергиишье, бусад олон юумэнүүдшье манайда бии болохо“.
В. М. МОЛОТОВ.

АТОМ БА АТОМ СООХИ ХҮСЭН

Мүнөө хүн түрэлхитэниие атом айхабтар ехээр һонирхуулжа байна. Ушарынь, атом соохи айхабтар ехэ энергиие (хүсые) ашаглан хэрэглэхэ арга олдобо. Дүтын сагта энэ хүсые ажаүйлэдбэри ба транспортда үргэнөөр хэрэглэдэг болохонь дамжаггүй. Тиигэбэл хүн түрэлтэнэй урда үзэгдөө дуулдаагүй үргэн зам харгы нээгдэхэ байна.

Бүри эртэ урда сагһаа эхилээд 19-дэхи зуунай эсэс хүртэр атомые бодосой эгээ жэжэ, саашадаа яашье хубаагдажа болошогүй хубинь мүн гэжэ тоолодог байһан юм. Атом гэһэн үгэ греческээр «хубаагдашагүй» гэһэн удхатай үгэ мүн.

Атом болбол хубаагдажа болохо ба өөрөө бүри жэжэ хубинуудһаа бүридэһэн зүйл мүн гэжэ хожомынь олдоһон байна. Мүнөө үеын һанамжаар, атом хадаа манай наранай системэдэ адли гэжэ үзэгдэнэ. Атомай центртэ электричествын положительна заряадтай ядро (голынь) байдаг. Атомай ядро болбол өөрөө положительна зарядтай протонууд ба ямаршье зарядгүй нейтронуудһаа бүридэнги байдаг юм. Ядрое тойроод, нарые тойроод эрьелдэжэ байдаг планетэнүүд шэнги—электронууд эрьелдэжэ байдаг байна. Электронууд болбол ядродо орходоо жэшээгүй жэжэ аад, харин отрицательна зарядтай зүйлнүүд мүн, тиимэдэ положительна зарядтай протонуудта татагдан байдаг юм.

Атом ба тэрээнэй ядро ямар хэмжээтэйб?

Атом болбол ямаршье ехэ хүсэтэй микроскопоор хаража болошогүй жэжэ зүйл мүн, тэрээнэй «бэе» миллиметрын арба миллионой хубяар хэмжэгдэнэ. Атомай ядронь атомһаа 10 мянга дахин бага байдаг.

Бодосой бүридхэлэй эгээ гол үндэһэниинь атомай ядро мүн болоно. Тэрээн соо айхабтар ехэ энерги хүсэн хадагалаатай байдаг. Ради гэжэ элемент ба бусад радиоактивна элементнүүд хубилжа, тэдэнэй атомнуудынь һандаржа байдаг ябадал үнихэн мэдэгдэһэн юм.

Ради болбол иигэжэ носон һандаржа байхадаа, тэрээнэй атом хубилан ондоо атом боложо, дособһоонь үлүү хубинууд дэгдэн ошожо, энерги хүсэн илгаран гаража байдаг юм. Зүгөөр иимэ радиоактивна һандаралай процесс тон удаанаар боложо байдаг тула, нэгэ саг соо гаргадаг энергинь тон бага байдаг.

Жэшээлхэдэ, бүхы дэлхэй дээрэ олдоһон (1 кило шахуу) ради нэгэ час соо миин нэгэ литрһээ үлүүхэн уһа бусалгажа шадаха байна.

Иимэһээ радиоактивна процессые хурдадхажа болохо гү гэһэн асуудал табигдана.

Теэд, радиоактивна хубилалтые түргэдхэхэ яашье аргагүй байшоо. Ушарынь, тус процесс хадаа электрическэ пеэшэнгэй мянган градус халуундашье, шэнгэн агаарай хүйтэндэшье нэгэл янзаараа ябажа байдаг юм.

Атомай ядро ба тэрээниие һандарган бутаргаха тухай хэлэхэ зуураа, тэрээниие бутаргажа шадаһанһаа холо урид марксистнууд болбол атом хадаа хубаагдама зүйл мүн гэжэ тоолодог байһаниие онсо тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

«Атомые бута сохилго, тэрээнэй заха хизааргүй шанар, бодосой бүхы формонуудай хубилжа ба дэбжэжэ байдаг ушар болбол хододоо диалектическэ материализмын түлгүури мүн байһан юм» (Ленин, XIII том, 230 нюур). Бүри 1908 ондо Владимир Ильич Ленин болбол «Материализм ба эмпириокритицизм» гэжэ зохеол соогоо тиигэжэ бэшэһэн байгаа.

1919 ондо Резерфорд болбол анха түрүүндэ атомай ядрое бута сохижо шадаһан байна. Энээниие хэхын тула олон тоото радиоактивна зүйлнүүдые илган шэдэжэ гаргадаг альфа-частицануудые хэрэглэһэн байгаа. Альфа-частицанууд болбол гели гэжэ газай атомуудай ядронууд мүн байна. Энэ ядерна реакци дээрэһээ азот болбол кислород боложо хубилһан юм. Тэрээнэй һүүлээр эрдэмтэд алюмини, серэ, магни, хлор гэхэ мэтэ бусад хэдэн олон элементнүүдэй атомай ядронуудые бута сохижо шадаһан байна. Иимэ реакцинуудай болоходо зарим заримдаа ехэхэн энерги илгаран гарадаг байба.

1932 ондо атомай ядрое буталан һандаргаха шэнэ арга олдоһон байгаа. Атомна ядрое протоноор бомбодожо бута сохиһон байна. Иигэжэ лити гэжэ металлай атомые гели гэжэ газай хоер атом болгон бута сохибо. Һүүлээрэнь бусад олон элементнүүдэй ядронуудые протоноор бута сохижо шадаһан байха юм. Энээнэй тула үндэр вольтын хүсэтэй сложно аппарадууд түхеэрэгдэһэн байна, тэрээнэй тоодо циклотрон гэжэ аппарат олондо алдаршаһан байгаа. Энэ аппарат ядерна физикын амжалтада ехэхэн туһа хүргэбэ.

Тиибэшье, альфа-частицанууд ба протонуудай тон үсөөниинь атомай ядродо хүрэжэ, тэрээниие бута сохихо реакци түрүүлдэг байһан юм.

Үргэн ехэ стадионой дунда нэгэ заахан шариг табяатай байна гэжэ бодоод, энэ хадаа атомай ядро гээшэ гэжэ һанагты. Стадиониие тойроһон нарин харгыгаар бүри жажэхэнүүд шаригууд мухарижа ябана гэжэ бодоод, эдэ хадаа электронууд гээшэ гэжэ һанагты. Танай урда хэдэн олон иимэ стадионууд байна бэлэй. Танай нюдэ уяад, пулемедоор буудажа эдэ шаригуудые тудагты гэбэл, тудахань тон бэрхэтэй байхань мэдээжэ.

Хүнэй нюдэндэ харагдашагүй иимэ жэжэ сагаалса болохо атомай ядрое бомбодон буудажа байһан эрдэмтэнэй байдал эгээл иимэ байдаг.

Энэ хадаа түрүүшын бэрхэшээл мүн. Хоердохи бэрхэшээл гэбэл, дээрэ дурсагдагша частицанууд болбол атомай газаа талаар эрьежэ байдаг электронуудые сүмэлэн, саашаа ороходоо ехэхэн хүсээ гээдэг байна. Тэрээнһээ гадна, атомай ядротой нэгэн адли электрическэ зарядтай болохолоороо, тэрээндээ түлхигдэн, ехэнхидээ тэрээндээ хүрэхэ хүсэгүй байшадаг байгаа.

Ушар иимэ дээрэһээ, иимэ янзын ядерна реакци хадаа огтошье туһа багатай байһаниинь мэдээжэ.

1932 ондо нейтрониие олоһон дээрэһээ хэрэгэй байдал һайжарһан юм. Нейтрон болбол электрическэ зарядгүй болохолоороо, атом худар айхабтар хүсэтэйгөөр нэбтэрэн орожо шададаг байна. Тиимэдэ тэдэнэр атомна ядрое заабол тудажа, **бута сохилгын реакциие** түрүүлдэг болохолоороо, нейтроноор атомые бомбодоходо үрэ ехэтэй болоно. Атомай ядрое буудаха энэ шэнэ артиллери болбол 100 процент тудалгатай байба. Теэд дэлхэй дээрэ амяараа байдаг нейтрон гэжэ үгы, харин тэдэнэр атомай ядро соо протонуудтай холбоотой байдаг юм. Тиимэдэ, нейтронуудые хобхо сохижо абахын түлөө зарядтай частицаар атомай ядрое буудаха үрэ багатай буудалга зайлашагүй хэрэгтэй болоно. Атомай ядрогой энергиие абахын түлөө бэе бэеһээ һүжэрэн носодог түлишын гал мэтэ иимэ реакци олохо хэрэгтэй болобо. Тайлбарилан хэлэхэдэ, нейтрон болбол гансахан атомай ядрое бута сохихо бэшэ, харин энэ ядро сооһоо бусад нейтронуудые хобхо сохижо, тэдэнь саашаа ошоходоо, бусад атомай ядронуудые тэрэшэлэн бута сохихо еһотой болоно.

Иимэ реакци миин 7 жэлэй урда олдоһон байгаа. Ураниие нейтроноор бомбодоходо уранай атомай ядро хоер болон таһардаг юм. Иигэжэ таһархадаа айхабтар ехэ хэмжээнэй энерги илган гаргадаг байба гэжэ тодорбо. Мүн уранай ядрогой бутархада, баһа хэдэн нейтронууд (нэгэһээ гурба хүртэр) хобхорон хиидэдэг байба гэжэ олдоһон байна. Иигэжэ иимэ ядерна реакци бии болоһон юм. Японтой болоһон дайнай һүүл багта американецуудай хэрэглэһэн атомна бомбонууд хадаа энэ реакциин үндэһэн дээрэ зохеогдоһон байна.

Атомна бомбонуудые бүтээн гаргалгада хэдэ хэдэн бэрхэшээлнүүд ушарһан байгаа. Гэбэл, уран болбол изотопууд гэжэ нэрэтэй, 235 ба 238 атомна хэмжээнүүдтэй хоер янзын атомуудһаа бүридэһэн байдаг. 238 гэдэг уранай хүндэ шанартай изотоп айхабтар элбэг юм. Иимэ уранай мянган атом соо 235 гэдэг уранай миин 7 атом ушардаг. Теэд имагтал энэ хомор уранай изотоп нейтронтой ниилэжэ, үлхэлдөөтэ реакцида орожо шадана. Харин 238 гэдэг уранай атомай ядро соо ороһон нейтрон тэрээниие бута сохижо шададаггүй, харин өөрөө шэнгэжэ һаладаг байха юм. Тиимэдэ 238 гэдэг уран болбол 235 гэдэг уранай доторхи реакцида һаад ушаруулдаг байна. Энээн дээрэһээ юрын холимог уран соо үлхэлдөөтэ реакци дары унтаржа һаладаг байха юм.

Энэ бэрхэшээлые яажа дабахаб?

Эрдэмтэд хоер арга олоһон байна.

Нэгэдэхи арга гэбэл, 238 гэдэг уранһаа 235 гэдэг ураниие илгажа абаха ябадал мүн болоно. Энэ хоер уранууд болбол удельнэ весынгээ талаар нэгэ багахан илгаатай байхаһаа бэшэ, бусад бүхы шэнжээрээ хоорондоо ямаршье илгаагүй байна. Американецууд болбол ураниие илгахын тула бариһан тусхай заводуудтаа газ болгоһон ураниие тусхай тон жэжэ нүхэтэй таһалгатай 4 мянган камернууд соогуур нэбтэрүүлэн гаргадаг байба. Эгээ һүүлшын камера соо 235 гэдэг техническэ сэбэр уран суглардаг юм. Гэбэшье, иимэ уран хадаа бүхы газайнь 100 мянганайнь нэгэ хуби арайшье гэжэ болодог байгаа. Тайлбарилан хэлэхэдэ, 1 тонно уран сооһоо миин 10 грамм 235 гэдэг уран абтажа болоно.

Зүгөөр, үлхэлдөөтэ реакци болбол 235 гэдэг сэбэр уранай хэдэн килограмм томо кусок дотор лэ гаража болохо байһаниинь элирһэн байна. Ушарынь хадаа бага кусок соо атомай ядронуудай бутархада илгаран гараһан нейтронуудай ехэнхинь газаашаа хиидэжэ гарашадаг байха юм.

235 гэдэг уранай дотор үлхэлдөөтэ реакциин гаража болохо эгээ бага тооe хеморолто тоо гэжэ нэрлэдэг. Тэрээнһээ бага кусогууд аюулгүй байна. Харин иимэ бага кусогуудые ниилүүлэн, хеморолто тооһоо ехэ болгобол тэһэршэдэг байха юм. Атомна бомбо болбол энэ принцип дээрэ зохеогдоһон байна. Хэрбээ нейтронуудые удааруулжа шадабал, мүн байгаалиин холимог ураниие үлхэлдөөтэ реакцида хэрэглэжэ болохо байба. Ушарынь хадаа, 238 гэдэг «хорото» уран болбол хурдан нейтрондо орходоо удаан нейтронуудые олоор бэедээ шэнгээжэ шададаггүй тула, эдэ нейтронуудай олонхи хубинь 235 гэдэг ураниие бута сохижо шададаг байна.

Иимэ процесс хадаа уранай котел гэжэ нэрлэгдэһэн тусхайта аппарат соо боложо байдаг юм. Нейтронуудые удааруулхын түлөө графит гү, али хүндэ уһан гэдэг хэрэглэгдэнэ. Энэ процесс хадаа 235 гэдэг сэбэр уранай тэһэрэлгэ мэтэ тиимэ түргэнөөр ябадаггүй. Тэрээнэй ябасые удаан түргэн болгожо болодог. Иимэ котелой хэмжээнь тон ехэ байдаг юм, юундэб гэхэдэ, холимог уранай хеморолто тоо хэдэ хэдэн тонныне хэмжээтэй байна.

Тэрээнһээ гадна, уранай котел болбол баһа нэгэ гайхалтай шэнэ юумэ гаргаһан байна. Тэрэ котел соо 238 гэдэг уран болбол шэнэ нейтрон бэедээ шэнгээһэн дээрэһээ урдань үзэгдөө дуулдаагүй шэнэ химическэ элемент болон хубилдаг байгаа. Энэ элементые американецууд плутони гэжэ нэрэлбэ. Плутони хадаа өөрынгөө шэнжээр 235 гэдэг урантай тон адли байжа, тэрээниие атомна бомбо хэлгэндэ 235 гэдэг урантай адляар хэрэглэһэн байха юм.

Иимэ ядерна реакциин үедэ хэр ехэ энерги хүсэн илгаран гарадаг бэ?

235 гэдэг уранай бутархада илгаран гарадаг хүсэниинь тэрэ бодос доторхи бүхы хүсэнэй мянганай нэгэ хуби байбашье, айхабтар ехэ байха юм. Нэгэ килограмм хадаа 2500 тонно шулуу нүүрһэн гү, али 1700 тонно бензин галдахада гарадаг хүсэнтэй адли энергиие бутархадаа сүлөөлэн гаргадаг байна!

Иимэ хэмжээтэй бензин болбол хүнгэн автомобиляар 18 жэл соо таһалгаряагүй гүйлгэжэ, газарай бүмбэрсэгые 400 дахин тойроходо дүүрэн хүрэхэ юм.

Атом соохи хүсые ажаүйлэдбэри ба транспортда ашаглан хэрэглэжэ шададаг болохо зорилго наукын урда табяатай байна. Хүн түрэлхитэнэй аша туһада энэ хүсые ашаглан хэрэглэхэ ябадал болбол байгаалиин хүсэнүүдые хүнэй эрхэ доро оруулхын шэнэ шата нээжэ, үйлэдбэриин хүсэнүүдые үзэгдөө дуулдаагүйгөөр урагшань дэбжүүлхэ арга олгоно.

В. ЛАВРЕНЕЦ.

Шонотой тэмсэл хэхэ

Хэжэнгын аймагта колхозно малажалда хоротон болохо шонотой тэмсэхэ ябадалые тооногүй. Тэрээнһээ боложо зарим колхозуудай адуу малай шонодо эдюулхэ ушарнууд олоор гарана. Жэшээлхэдэ, Чесаныи сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой хонинойтоварна фермэдэ август һарада шононууд орожо, аяар 10 шахуу хони ямаае эдиһэн байгаа.

Ушар иимэһээ аймагай бэлэдхэлэй конторо шонотой тэмсэхэ ябадал эмхидхэхэ тушаа хэмжээ ябуулгануудые хараалха, мүн тэрэшэлэн колхозой правлени малай фермэнүүдтэ харууһа табиха, буу зэбсэгээр хангаха уялгатай.

Ц. БАТУЕВ.

ШЭНЭ ҺУРАЛСАЛАЙНГАА ЖЭЛ ШЭНЭ ҺУРГУУЛИ СОО

Кабанскын аймагай загаһанай заводой Харауз гэжэ пунктын загаһашадай хүүгэд энэ жэлдэ һуралсалайнгаа жэл шэнэ һургуули соо эхилбэ. Һургуулиинь байшан энэ жэлдэ баригдажа дүүргэгдэһэн байха юм. Гэбэшье тус һургуули һайнаар тоногжуулагдаһан ба түлеэ залһаар хүсэд хангагдаһан байха юм. Мүнөө тэндэ 40 гаран хүүгэд һуралсажа байнад.

Грамотада һургалгые муугаар ябуулна

Хүдэлмэришэдэй политическэ мэдэрэл ба соёл болбосоролые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ тэдэнэрые грамотада һургаха ябадал тон ехэ удхашанартай. Гэбэшье, Сэлэнгын аймагай Загастайн МТС-эй хүдэлмэришэдые грамотада һургаха ябадал тон муугаар ябуулагдана. Теэд энэ асуудалые шиидхэхэ талаар эндэхи партийна организаци (парторг нүхэр Ангаров) ба МТС-эй хүтэлбэрилэгшэд юушье хэнэгүй.

Д. ЦЫБИКОВ.

Ехэ шүүбэри

Улан-Удын № 301 центральна нөөсэлгын касса энэ жэлэй январиин нэгэнһээ сентябриин 15 болтор 3340.000 түхэриг шүүбэри гүрэнэй урьһаламжаар түлэһэн байна.

Ехэ шүүбэри абаһан нүхэд гэхэдэ: А. И. Скуратова 200 түхэригэй урьһаламжаар 50.200 түхэриг, Г. С. Завгородкий—10.800 түхэриг, Х. Д. Денисланов—10.800 түхэриг, А. Т. Кроча—10.000 түхэриг, Данжиев, Смирнов, Андрохин гэгшэд 5 мянгаад түхэриг абаһан байха юм.

Республиканска библиотекын шэнэ номууд

Һүүлэй үедэ Горькиин нэрэмжэтэ республиканска библиотекэ номуудайнгаа фонд нэмээжэ байна. Тэрэ библиотекэ хадаа республиканска бибколлекторһээ 630 шэнэ номуудые абахаһаа гадна, 850 элдэб номуудые хүн зэнһоо худалдажа абаа. Тэдэнэй тоодо Тарас Шевченкын шэлэгдэмэл зохёолнууд, Ленинград Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ, Номгон далайдахи гүрэнүүд, «Варяк» гэжэ түүхэтэ роман, Фадеевэй «Залуу гварди» гэхэ мэтэ һонирхолтой номууд бии.

Е. РИНЧИНОВА.

Мэргэн буудагшадай мүрысөөн

Улан-Удын Осоавиахимай городской совет мэргэн буудагшадай мүрысөө үнгэргэжэ байна. Энэ мүрысөөндэ городой мэргэн буудагшадай командиууд хабаадалсаха байна. Сентябриин 25-ай үдэр Улан-Удын буудалгын клубай мэргэн буудагшадай команда тус мүрысөөндэ хабаадалсажа мэргэжэлээ харуулбад. Командын мэргэн буудагша нүхэр Михайлов оножо болохоор 100 очкоһоо 90-ыень онобо. Мүн нүхэд Заихин, Хисамендинов гэгшэд тэрэшэлэн һайн амжалтануудые туйлаба.

Е. ПАХУТОВА.

Налогово инспекторнүүдэй курс

Бурят-Монголой Финансын Министерство налогово инспекторнүүдэй курс Улан-Удэдэ эмхидхэбэ. Тус курсада 12 хүн мүнөө һуралсажа байна. Тэндэ һурагшад 590 часай программаар, финансово кредит налог татабариин хүдэлмэри ба элдэб янзын түлбэриие яажа ябуулхаб гэһэн темэнүүдээр лекци шагнахаһаа гадна, элдэб политическэ темэнүүдээр элидхэл ба лекцинүүдые дуулаха байна.

Мебель элбэгээр худалдагдахань

Һаяар Улан-Удын 22-дохи магазин мебельнэ фабрикаһаа элдэб стул, стол, номой этажеркэ, шкаф, тумбочкануудые элбэг олоор абахань. Мүн тэрэшэлэн гүрэнэй заводһоо элдэб амһартануудые, гое һайхан кроватьнуудые асаржа худалдаанда гаргахаар байна.

Парижска Амгалан тайбанай конференци дээрэ

ПАРИЖ, сентябрийн 26.(ТАСС-эй спецкорр.). Италида хамаатай политическэ ба территориальна асуудалнууд тушаа комисси Албани, Эфиопи ба Италиин хоорондохи харилсаае заларуулан ябуулха харгы хамаатай эб найрамдалай договорой проектын таб дахи ба зургаадахи бүлэгүүдые мүнөөдэр хаража үзэжэ байна.

Эдэ бүлэгүүдэй ухаань, оогониинь хоор хэлэхэдэ, иимэ байна. Итали хадаа Албаниин ба Эфиопиин суверенитет ба бэеэ даанхай байдалые тоожо, тэрэниие хүндэлжэ байхын уялга абана. Сасено гэжэ арал хадаа Албаниин территориин хубинь болоно, тэрэниие албаха hэмди гэжэ Итали ямаршье эрилтэ хэхэгүй. Албани ба Эфиопиhоо эзэнэй урда тээ абтаhан бүхы эд зөөринүүдээ (юрын дипломатическа ба консульско гэрнүүдhээ гадна), эдэ оронуудта эзэнэй урда тээ олоhон эрхэнүүд, интересүүд ба элдэб янзын үлүү эхэ эрхэнүүдhээ Итали гүримай ёhоор арсана. Итали хадаа тэрэшэлэн Албанида ба Эфиопидо түсгаар интерестэй ба нүлөөтэй байхын бүхы эрилтэнүүдhээ арсана. Албанида ба Эфиопидо байhан итальянска гражданинууд бусад харин гүрэнүүдэй гражданинуудтай адли эрхэтэй байха; тиихэ зуураа Итали хадаа итальянска гражданинуудта урдань олгогдоhон түсгаар эрхэнүүдые үгы хэхэ гэhэн гү, али хубилгаха гэhэн албанска ба эфиопско правительствонуудай бүхы хэмжээ ябуулгануудые хуулита гэжэ тоолоно. Албаниин эзэмдэгдээд байhан үедэ тэндэ тогтоогдоhон марионеточна хуули захиргаантай Италиин баталhан бүхы хэлсээнүүдые үнэн бэшэ гэжэ Итали тоолоно. Итали хадаа Эфиопиhоо хулууха абаашаhан искусствын зохёолнуудые, шажан мүргэлэй газарнуудай ба түүхэтэ удхашанартай зүйлнүүдые бултыень Эфиопидо бусаажа үгэхэ.

Эб найрамдалай договорой проектын эдэ статьянуудта зорюулжа хэлэhэн итальянска түлөөлэгшэ Таркиани гэгшын үгые комисси дуулаба. Таркиани гэгшын үгэ хадаа итальянска империализмын колониальна политикые үмөөрэхэ гэhэн шэнжэтэй байба. Албаниин делегат Хисни Капо гэгшэ Италитай баталагдаха эб найрамдалай договорой Албанида хамаатай бүлэг тушаа албанска правительствын ажаглалтануудые хэлэжэ үгэбэ. „Бүгэдэниитын эб найрамдалай ба аюулгүй байдалай оршон байдалда Албаниин сүлөөтэй ба зол жаргалтай байхые хангахын тулада эб найрамдалай энэ договороор итальянска шэнэ агрессиhээ Албаниин хэтэдэ хамгаалагдаха байхые онсо шухала гэжэ албанска делегаци тоолоно",—гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Албанска гүрэнэй гансал суверенитет ба бэеэ даанхай байдал бэшэ, мүн территориальна талаар тэрэнэй бүрин бүтэн байдалые тоохо гэжэ Италиин уялгые эб найрамдалай договорто бэшэхые албанска делегат гуйбэ. Албанска гүрэнэй экономическа талаар бэеэ даанхай байхые хангахын тулада Италида табиhан Албаниин экономическа эрилтэнүүдые тэрэ саашадаа тоолобо.

Эб найрамдалай договорой проектдэ албанска гүрэнэй бүрин бүтэн байдалиие Италиин хүндэлжэ байхые уялгаhан пункт бэшэхые, тэрэшэлэн Албани хадаа союзна ба нэгэдэмэл державануудтай адли эрхэтэй байха гэжэ тэмдэглэхые Югославиин түлөөлэгшэ дурдахаба. Албанитай нормальна дипломатическа харилсаа тогтоохые Италиие уялгалха гэжэ польско делегат дурадхаба.

Белоруссиин ба Украинын түлөөлэгшэд югославска дурадхалые дэмжэбэ. Заахан Албани хадаа... Сасено гэжэ аралда хүсэтэй агрессорэй добтолоо hаа, тэрэниие хэзээшье хамгаалжа шадахагүй гэжэ шалтаад, грецескэ түлөөлэгшэ хадаа өөрынгөө правительствын нэрэhээ Сасено гэжэ албанска аралые Грецидэ үгэхын эрилтэ үндэhэ баримтагүй ба провокационно эрилтэ хэбэ.

Америкын Холбоото Штадуудай делегат югославска ба польско захабарлинуудта эсэргүүсэжэ үгэ хэлэбэ. Францын түлөөлэгшэ иимэл удхатай үгэ хэлэбэ.

СССР-эй делегациин түлөөлэгшэ Гусев югославска дурадхалай түлөө үгэ хэлэжэ, Албани хадаа союзна ба нэгэдэмэл державануудтай адли байдалда байхын бүхы үнэhэ баримтатай ба эрхэтэй байна гэжэ баталан хэлэбэ Дайн сэрэгэй үдэрнүүдтэ Албаниин гаргаhан сэрэгэй хүсэлнүүдые союзнигууд тоодог байгаа гэжэ тэрэ hануулба. Албанска арадууд болбол агрессортэ эсэргүү героическа тэмсэл хэжэ, фашизмда эсэргүү хамтын тэмсэлдэ өөрынгөө шадалаар туhалhаниие хэншье арсанагүй. Албани хадаа союзна ба нэгэдэмэл держава гэжэ тоологдохо ёhотой гэhэн статьяе эб найрамдалай договорой проектдэ бэшэхые гуйhан, иимэ багахан эрилтые бидэнэр юундэ дүүргэхэгүй гэжэ оролдонобибди ?—гэжэ Гусев асууба. Советскэ делегаци хадаа иимэ дурадхалые дэмжэнэ.

Тиигэбэшье энэ дурадхалые комисси абабагүй. Энээнэй удаа комисси хадаа эб найрамдалай проектын Албанида хамаатай бүхы статьянуудые hайшаан абаба. Албанска гүрэнэй суверенитет ба бэеэ даанхай ба дэлые гансал тоохо ба хүндэлжэ байха бэшэ, мүн тэрэнэй территориальна талаар бүрин бүтэн байхые тоожо ба хүндэлжэ байхые Италиие уялгалха гэhэн югославска заhабари олонхиин 11 голосоор абтаба, 8 голос эсэргүү байба, нэгэ делегаци hаналаа мэдүүлбэгүй.

* * *

Сэрэгэй комиссиин мүнөөдэрэй заседани дээрэ грецескэ делегаци хадаа Болгаритай баталха эб найрамдалай проектдэ ээлжээтэ заhабари оруулха гэhэн дурадхалтайгаар үгэ хэлэбэ.

Мүнөө үгэ хэлэхэдээ грецүүд хадаа Болгари болбол торпедно катернуудтай байхые эриэ болюулхын эрилтэ табиба. Энэ дурадхалай ямаршье удха үндэhэгүй байhан тон эли байбашье, Великобританиин, Францын ба Америкын Холбоото Штадуудай түлөөлэгшэд грецескэ делегациин заhабариие тон ехээр дэмжэбэ. Үнэндөө хадаа грецескэ флот болбол Эгейскэ далайда базануудтай юм гэжэ мэдээжэ. Болгарска торпедно катернууд хадаа тэрэ далайда орохо аргагүй байна. Энэ тон бага болгарска флот Грецидэ ямаршье аюул хэхэ аргагүй. Дурадхаhан заhабариингаа шухала хэрэгтэй байhаниие грецескэ делегат өөрөөшье этигүүлхээр баталан хэлэжэ шадахагүй гэжэ Советскэ делегациин түлөөлэгшэ контрадмирал Карпулин мэдүүлбэ.

Италитай баталагдаха эб найрамдалай договорой проектые зүбшэн хэлсэжэ байха үедэ, грецескэ делегаци болбол тодорхойлогдоhон тооной сэрэгэй корабльнуудтай, тэрэ тоодо томонууд сэрэгэй корабльнуудтай байха арга-боломжо Италида олгохоhоо нэгэшье арсаагүй hэн гэжэ Карпулин зааба. Теэд Болгари тухай хэлсэхэтэй адли, грецескэ түлөөлэгшэ болбол тоннажаараа талаар нэгэ заахан итальянска крейсорhээ бүхы болгарска флодой бага байбашье, энээндэ эсэргүү байhанаа түргэн мэдүүлнэ.

Грецескэ заhабаринууд тушаа үгэ хэлэлгэнүүд хахад үдэрые эзэлбэ. Өөрынгөө hанамжые хэлэжэ үгэхын тулада Болгариин түлөөлэгшэдэ арга-боломжо олготор энэ асуудалые эсэслэн шиидхэхэ ябадалые хойшолуулха гэhэн дурадхал Польшын түлөөлэгшэ эсэсэй эсэстэ оруулба.

Комисси хадаа энэ дурадхалые арсабагүй.

2.320 зумбраануудые алаба

Кабанскын аймагай Осоавиахимай эхин организацинууд хүдөө ажахын хоротонтой тэмсэхын талаар энэ жэлдэ нилээд ехэ хүдэлмэри үнгэргэhэн байна. Үнгэрэгшэ июль ба август hарануудай туршада аймагай Осоавиахимай эхин организацинууд хамта дээрээ 2.320 зумбраануудые хюдажа, арhыень аймагайнгаа «заготживсырьегой» контородо тушаагаа.

Бүргэдэй дальбараа тэжээнэ

Тарбаган тахалда эсэргүүсэхэ Кяхтын аймаггахи пунктын хүдэлмэрилэгшэ нүхэр Московский гэгшэ аянда ябажа ябатараа, бүргэдэй дальбараа бариhан байгаа. Тэрэ дальбараань мүнөө Кяхтын педучилищидэ байдаг. Энэ бүргэд шубуун училищиин hурагшадай гараар тэжээгдэжэ тон ехэ томо боложо байна.

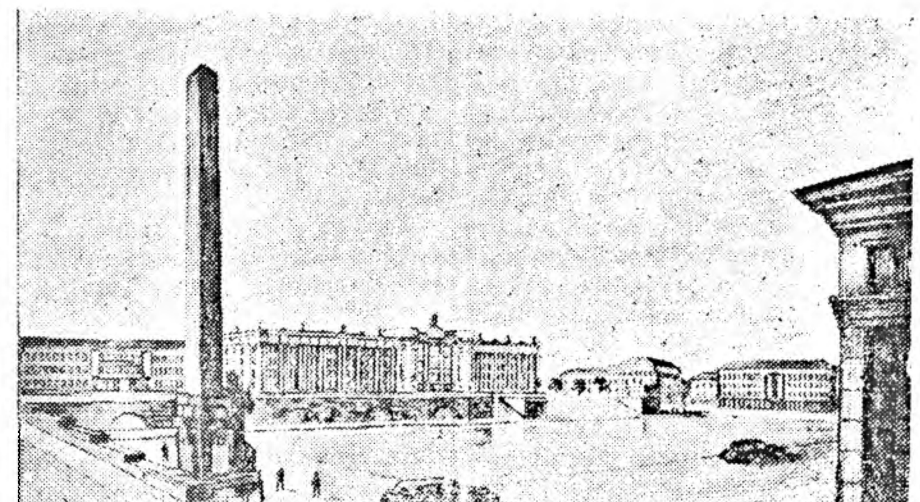
Б. ДЫМБРЫЛОВ.

Агын Бурят-Монгол национальна округай hонин

УЛААН ПОВОЗКОНУУДАЙ ХҮДЭЛМЭРИ

Үбhэ ба таряа хуряалгын үедэ Агын национальна округай колхозуудаар улаан повозконууд эмхидхэгдэhэн байгаа. Эдэ повозконуудань колхозуудай полевой стануудаар ябажа, колхознигуудай дунда ойлгуулхамжын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулдаг байна. Жэшээлхэдэ, Агын аймагай Лазогой нэрэмжэтэ колхозой улаан повозко үргэлжэ колхозойнгоо стануудаар нүүжэ, элдэб лекцинүүдые эмхидхэдэг ба концерт, зүжэг-наада наруулжа, колхозникүүдые hонирхуулдаг байха юм. Гадна тус повозко соо hонин журнал, газетэнүүд хододоо бии байдаг. Баhа ханын газетэ, дайшалхы хуудаhанууд толилогдодог юм. Тэдэ газетэнүүдтэ эрхим хүнүүдэй габьяата ажал тухай бэшэгдэдэг байна.

Ж. БАЛДАНЖАБОН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ; Соведүүдэй Байшангай талмайн проект.
И. Красавцевай репродукци.

МЕДСЕСТРАНУУДАЙ hУРГУУЛИ ЭМХИДХЭГДЭБЭ

Бурят-Монголой элүүрые хамгаалгын Министерство медсестрануудые бэлэдхэжэ гаргаха, хоер жэлэй hургуули энэ жэлhээ эхилжэ шэнээр эмхидхэхэнь. Эндэ жэл бүхэндэ 160 хүн hуралсахаар хараалагдана.

Мүнөө тус hургуулиин байшан hэльбэн заhабарилагдажа дүүргэгдэхэ болоо. Тиигээд hуралсалайнь жэл октябриин 1-hээ захалха байна.

Радио-концерт дуулабад

hаяхан Ярууны аймагай культура ба гэгээрэлэй таhаг аймагай социалистическэ культурын байшанай уран hайханай самодеятельностиин кружогой хүсөөр радиоконцерт үгэбэ.

Энэ үдэр радио шагнагшад арадай дуунуудые, шүлэгүүдые ба элдэб хүгжэмүүдые hонирхолтойгоор шагнажа кружогойхидто ба тэрэ кружогые хүтэлэгшэ нүхэр Шемякинада баясхалан хүргэhэн байха юм.

БАЙБОРОДИН

Шүүбэритэ нөөсэлгын тираж

Бабушкин городой нөөсэлгын касса болбол шүүбэритэ нөөсэлгөөр шүүбэриин ээлжээтэ 8-дахи тираж үнгэргэхэнь. Энэ тиражда Бурят-Монголой нөөсэлгын кассануудта шүүбэритэ нөөсэлгэтэй байhан ажалшан хабаадалсаха байна.

Тус тиражда 1.000 нөөсэлгын книжкэ. бүхэнэй 25-ниинь шүүхэ аргатай байха. Тэрэнэй нэгэниинь 200 процентээр, хоёрынь 100 процентээр, 22-ынь 50 процентээр шүүхэ.

В. ВОРОНКОВ.

Асуудалда харюу

Хитадта юун боложо байнаб?

Хитадай байдал хадаа энхэ амгалан байдалые хүсэhэн хүн бүхэндэ ехэ hанаа зоборитой болоод байна. Гоминданай правительствын сэрэгүүдэй ба Хитадай компартиин хүтэлбэрилдэг Арадай 8-дахи ба Шэнэ 4 дэхи арминуудай частинуудай хоорондохи сэрэгэй ябуулганууд тон ехэ боложо, ороной нилээд ехэ хубиие эзэлбэ.

Гоминданай сэрэгүүд мүнөө үеын бүхы шахуу түрэлэй зэбсэгүүдые: ябган сэрэг, артиллери, флот ба авиаци хэрэглэжэ байна. Хоер талань тон олон хүнүүдээ алалсадаг ба материальна ехэ гарзатай ородог байна. Гоминданай авиациин добтолгоhоо боложо, гэр барилганууд hандардаг, үхэр мал ба таряа талхан хосордог, харгы зам хэрэгээ болидог, Хитадай эртэ урдын культурын памятнигууд үгы хэгдэдэг байна. Олон мянган бүлэ айлнууд байра салгаhагүй, хоол хүнhэгүй үлэнэ.

Юун дээрэhээ Хитадта гражданска дайн дахяад дэлгэржэ байна гээшэб?

Үшөө 1937—1945 онуудта, Хитад ба Япон хоерой хоорондо дайнай боложо байхада, Хитадай хүтэлбэрилхы политическэ хоер партинуудай—гоминдан ба коммунистическэ партинуудай хоорондохи харилсаа хурсадаhан байха юм. Гоминданай талын реакционернүүд дайн сэрэгэй түрүүшын жэлдэ бии болоhон Японидо эсэргүү национальна фронтые али болохоор муудуулха гэhэн байна (тэрэ фронтын үндэhэ hууринь—коммунистическэ парти ба гоминдан хоерой Японитой тэмсэхэдээ сугтаа ябаха гэhэн блок байгаа). Реакционернүүд болбол дайсантай эбээ олохо гэжэ гоминданай хүтэлбэриие татагша hэн. Харин тиихэдэнь коммунистическэ парти болбол Японидо эсэргүү операцинуудые шангадхаха, орон доторoo шухала демократическа хубилалтануудые хэхэ гэдэг байгаа.

Гоминданай реакциин хорото ябуулга хэhээhээ боложо 1940 оной hүүл багта гоминданай сэрэгүүд Шэньси-Нинся-Ганьсу гэжэ Тусхай хилэ шадарай районие блокироваалжа эхилhэн ба 1941 оной январьда 4-дэхи армии хүреэлжэ, зэбсэгынь хуряаhан байна. Энэ тэмсэл соо хүсэнүүдынь гоминданай реакционно бүлэг хүнүүдэй толгойлдог арад зондо эсэргүү лагерь ба Хитадай коммунистическэ партиин толгойлдог демократическа лагерь—нимэ хоёр лагерь боложо hалаhан байха юм. Арсалдаатай асуудалнууд тушаа гоминданай хүтэлбэритэй хөөрэлдэжэ үгэеэ ойлголсохо гэhэн Хитадай коммунистическэ партиин 1944-1945 онуудта хэhэн hэдэлгэнүүд ямаршье аша үрэ үгөөгүй. Хожомынь, үнгэрөөшэ жэлэй декабриин hүүл багта гоминданай сэрэгүүд ба Арадай 8 дахи, ба Шэнэ 4-дэхи арминуудай частьнуудай хоорондо сэрэгэй ябуулгануудые зогсоохо тухай хэлсээе эдэ партинууд баталhан юм. Энэ жэлэй январь hарада Хитадай Политическэ Консультативна Совет татагдаhан байна. Нэгэ партиин гоминданай правительствын ороондо коалиционно правительство байгуулагдаха юм, тэрээндэ Хитадай гол политическэ партинуудай түлөөлэгшэд оролсохо юм гэжэ гоминданай ба коммунистическэ партиин түлөөлэгшэд тэрэ Совет дээрэ хэлсэжэ тааараhан байгаа. Шэнэ, демократическа конституци зохеогдожо, тэрэниие баталхын ба коаликционно правительство байгуулхын тула делегатска Национальна суглаа зарлаха гэжэ тиихэдэ шиидхэгдэhэн байгаа. Үгын, суглаанай, хэблэлэй ба организацинуудай сүлөөтэй байха тухай демократическа шухала эрхэнүүдые арад зондо олгохо хэрэгтэй гэжэ тогтоогдоhон байгаа. Жэл хахадай турша соо Хитадай зэбсэгтэ хүсэнүүдые шэнэдхэн байгуулха гэжэшье энэ хэлсээндэ хабаадагшад тааараhан байха юм.

Хитад ба Япон хоерой хоорондо болоhон дайнай үедэ Арадай 8 дахи ба Шэнэ 4-дэхи арминууд хэдэ хэдэн районуудые японгонhоо сүлөөлөө. Үнгэрөөшэ жэлэй эун 100 миллион шахуу хүн зонтой сүлөөлэгдэhэн 19 районууд орон соонь тоологдожо байгаа. Эдэ районуудта hунгагдамал коалиционно демократическа правительствонууд байгуулагдажа, элементарна демократическа эрхэ сүлөө хүсэндөө ороhон бэлэй; таряашад мүлжэлтын аренда болон мүнгэнэй урииhөө сүлөөлэгдэhэн байгаа; демократическа экономическа политика болбол хубиин эдлэлгын принцип, мүн газартаряалан ба ажаүйлэдбэридэхи правительствын хиналтые баримталжа, хүдэлмэри абаха эрхэ ба үүсхэл помещигүүд ба капиталистнуудта олгоно.

Сүлөөлэгдэhэн районууд болбол нүлөөлхы хүсэн боложо Хитадай бусад газар нютагуудай оломиллион хүнүүдтэ үзэгдэдэг байна. Демократическа ёhо гуримай бүхы аша туhые бэеэрээ мэдэhэн тэрэ Сүлөөлэгдэhэн районуудай арад зон болбол тэдэниие саашадань үлөөхын түлөө тэмсэжэ, Хитадай коммунистическэ партиие дэмжэжэ байна.

Сүлөөлэгдэhэн районууд болбол—Хитадай реакциин нюдэнэй үүлэн мүн. Тиимэ ушарhаа гоминданай баруун тала баригшадаар толгойлогдожо байгаа Хитадай правительство хадаа Японитой дайнай дүүрэхэтэй сасуу коммунистическэ партиин нүлөөлжэ байhан тэдэ Сүлөөлэгдэhэн районуудта эсэргүү сэрэгэй операцинуудые хэжэ эхилээ.

Тэдэ операцинуудай зорилгонь юун болоноб гэхэдэ, эдэ районуудтахи демократическа журамые усадхаха, Арадай 8-дахи ба Шэнэ 4-дэхи арминуудые үгы хэхэ ябадал болоно.

Хитадай правительствода американецуудай туhалжа ба Сүлөөлэгдэhэн районуудай зэбсэгтэ хүсэнүүдтэ эсэргүү операцинуудта американска сэрэгүүдэй шууд хабаадалсажа байhан дээрэhээ Хитадта гражданска дайн хурсадажа байна. Хитадта байгаа американска сэрэгүүдэй тоо хэдэн арбаад мянган солдат ба офицернүүд болоно.

США болбол Японийн капитуляци хэhэнэйшье hүүлээр буу зэбсэг ба hомо хэрэгсэлые Хитадта үгэжэ байhаар. Гоминданай сэрэгүүд Сүлөөлэгдэhэн районуудай хүсэнүүдтэ эсэргүү тэмсэл хэхэдээ американска буу зэбсэгые хэрэглэнэ.

Американецууд болбол гоминдан ба Хитадай коммунистическэ парти хоерой хоорондохи хэлсээнүүдтэ „зууршалагшад" гээшэбди гэжэ Хитадай гражданска дайнда орожо байhаниие бүглэхэ hанаатай. Хэрбээ США болбол Хитадай коммунистическэ парти ба Сүлөөлэгдэhэн районуудта эсэргүү тэмсэл хэхэдэнь, гоминданай правительстводо эдибхитэйгээр туhалжа байhан хойнонь ямар тиимэ зууршалган тухай, үгэ залгалга тухай хэлсээн гаража болохо гээшэб?

Американцуудай иимэ ябадал хадаа Хитадта боложо байгаа гражданска дайнай гол шалтагаан болоно гэжэ Нью Йоркдо гарадаг „Хуацяожибао" гэжэ хитад газетэ байгша оной июниин 8-да энээн тушаа бэшэhэн байна.

Хитадай реакци болбол гражданска дайниие болюулха, үргэн олон демократическа элементнүүдые национальна правительствода хабаадуулха ба американска сэрэгүүдые Хитадhаа гаргаха тухай хэлэhэн гадаада хэрэгүүдэй гурбан министрнүүдэй Москвада болоhон Зүблөөнэй шиидхэбэридэ эсэргүүсэжэ байдаг байна.

Орон доторoo гражданска дайе болюулха, американска сэрэгүүдые Хитадhаа гаргаха тухай Хитадай демократиин эрилтэнүүдые гоминданай реакци болбол эрид буруушаалаг байна.

Мүн Политическэ Консультативна Соведэй январска сессиин шиидхэбэринүүдые эмхитэйгээр гэдэргэнь татаха ба нэрынь ... ха гэhэн ябадал үргэлжэлжэ байха юм. Фашистскэ үзэлтэй гоминданай этэгээдүүд Хитадай демократическа ажал ябуулагшадые ... луугаар гэтэжэ алана. Хитадай эли ... дэн олон демократуд тэрэ ... раhан терророй хохидол болоо. Хэдэ-хэдэн демократическа ... гэнүүд хаагдаа. Хитадай демократическа лигиин лидер Ло ... цзы гэгшын мэдүүлhэнэй ёhоор Хитадай правительство хадаа ... сахан Сычуань гэжэ провинциин хэблэлэй 80 газарнуудые хорижо хаaба.

Гоминдановска реакци ... террор хэжэ байгаашье hаа, ... доторхи демократическа хүдэлөөнэй ... даража шадахагүй байна. Хитадай бүхы үнэн сэхэ ба холо болодог хүнүүд гражданска дай хэхэ ... рагүй. Тэдэнэр хадаа Хитадай американска хүдхалсаае бэе ... халдахаахагүй ба демократическа ... байхыень хүсэнэ. Наhа барhан ... агууехэ Хитадай демократ ... Ят-сен гэгшын hамган Сун Цин-лин болбол Хитадта гражданска дайе болюулха шухала ба американска сэрэгүүд Хитадhаа гаргагдаха ёhотой гэhэн ... дүүлгэ хэбэ.

Сун Цзин-лин гэгшын мэдүүлгэ болбол Хитад соо ба мүн тэрэнэй газаа тээшье hайнаар ... даhан байха юм. Хитадта бии болоhон байдалай түлөө гоминданай реакционно бүлэг хүнүүд харюусаха ёhотой гэжэ тэрэнэй хэлэhэн ... са үгэнүүд, США-гэй зүгhөө ... минданай правительствода ... байhан туhаламжые болюулха, Хитадhаа американска сэрэгүүдые гаргаха тухай тэрэнэй эрилтэ ... га эрилтэ хадаа бүхы дэлхэйн ... хүгжэнги олониитын hанал ... халуун дэмжэлгэ олоо.

Хитадай олониитэ болбол США-гай реакционно хүсэнүүдэй политикые буруушаажа, Америкын ... тиимэ дайша элемеатнүүдэй ... ень мэдүүлхэ, өөрынгөө дотоодын проблеманүүдые Хитадай ... зонло өөhэдтэнь шиидхэхэ ... Хитадай реакциие үнинhөө ... зоригжуулжа байhан американска сэрэгүүдэй туhаламжагүйгөөр ... шиидхүүлхэ гэhэн уряалтай Америкын болбосоронгы олониитын hаналда хандана.

Мүнөө гоминдан ба коммунистическэ парти хоерой хоорондохи ... хэлсээн шэнэлэгдээд ... „Дуннань жибао" газетын ... ска корреспондентын энэ ... августын 14-эй мэдээсэлэй ёhоор бидэнэр сэрэгэй ябуулганууд ... үгэ дуугүйгөөр болюулха, Политическэ Консультативна Соведэй шиидхэбэринүүдые хэрэг дээрэ бэелүүлхэ, коаликционно правительство байгуулха ба Хитадта элементарна демократическа ... сүлөө бии болгохо гэжэ эрилтэ ... гэжэ Хитадай коммунистическэ ... яньаньска радиогоор дамжуулжа байна.

Гоминданай правительство болбол түрүүн болоhон хэлсээнүүдэй үедэ, гражданска дайе болюулха ба Хитадта демократическа ... муудые байгуулха хэрэгтэй ... үгэеэ үгэхэдөө, хойшоо хэрэгжүүлхэ ... гүй байгаа. Мүн энээнииие ... дай президент Чан кай-ши ... оной август hарада хэhэн мэдүүлгэ ... гэ соогоошье гэршэлhэн ... юм. Гэбэшье демократическа олониитэ болбол гоминданай шэнэ мэдүүлгэнүүдтэ ... гөөр хандана, юуб гэхэдэ ... ниитын hаналые ... тиигээд бодото дээрэ Арадай 8-дахи ба Шэнэ 4-дэхи армиин ... эсэргүү сэрэгэй томо томо операцинуудые дэлгэрүүлхэ ... саг сүлөө шүүжэ абахын ... коммунистнуудтай хэлсээ ... правительствын бэлэн ... гансал тиимэ ябадалые дээрэ харана.

Хитадай политическэ ... шанга байhан зандаа.

К. Евген...

Фарерскэ аралнуудтахи лагтингые тараалга

КОПЕНГАГЕН, сентябриин 25. (ТАСС). Король Хрестиан болбол фарерскэ аралнуудтахи лагтингые (парламентые) тарааhан ба лагтингидэ шэнээр hунгалта томилхые дурадхаhан байна.

КОПЕНГАГЕН, сентябриин 26. (ТАСС). Фарерскэ аралнуудтахи лагтингинүүдые тарааха гэhэн датска королиин шиидхэбэри болбол аралнууд дээрэ тон шэнэ ситуациие байгуулба.

Датска сэрэгэй Министерство болбол хойто уhануудта байhан «Тетис» гэжэ датска корветэнүүдые фарерска аралнууд шэглэхэ гэhэн захиралта үгэбэ. «Нилс эббесен» гэжэ датска ондоо корветээр датска Министрнүүдэй нэгэнээр толгойлуулhан хэдэн политическэ ажал ябуулагшад составтай делегаци hаяар фарерскэ аралнуудта ерэхэнь гэжэ мэдээсэгдэбэ. Хэлэлсээн хэлсэхэ ябадал делегациин зорилгодо оролсоногүй гэжэ газетэнүүд онсолон тэмдэглэнэ. Тэдэнэр хадаа тэндэхиин байдалтай танилсахын түлөө ошожо ябана ха.

Лагтингын шэнэ hунгуулиие үнгэргэхэ үдэр тухай юушье мэдэгдэнэгүй.

Харюусалгата редактор
Ц. Д. ДАМДИНЖАПОВ

МҮНӨӨДЭР

ЭРДЭМДЭ

«Давид Гурамишвили»

2, 4, 6, 8, ба 10 часта эхилхэ.

РЕДАКЦИИН АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина 26. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС. Улан-Удэ Үнэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23. АТС—1-80; зам. редактора—23, ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной и комсомольской жизни сельского хозяйства—3-23 (2 зв.), культуры и быта, промышленности и транспорта—4-52; писем трудящихся, внутренней информации и переводов—4-52 (в зв.); об'явлений—2-64 (2 зв.).

Н—00707. Типография Государственного газетного издательства при Совете Министров БМАССР. тираж 10...